

Vammaisten henkilöiden todellinen oikeus äänestää Euroopan parlamentin vaaleissa

Tiedonanto

Esittelijä: Krzysztof Pater

Euroopan talous- ja sosiaalikomitea

SOC/554
Vammaisten henkilöiden todellinen oikeus äänestää
Euroopan parlamentin vaaleissa

TIEDONANTO

”Työllisyys, sosiaaliasiat, kansalaisuus” -erityisjaosto

Vammaisten henkilöiden todellinen oikeus äänestää Euroopan parlamentin vaaleissa

Esittelijä: **Krzysztof Pater**

Oikeusperusta	työjärjestyksen 31 artikla
Vastaava erityisjaosto	”työllisyys, sosiaaliasiat, kansalaisuus”
Hyväksyminen erityisjaostossa	06/03/2019
Hyväksyminen täysistunnossa	20/03/2019
Täysistunnon nro	542

1. Johdanto

- 1.1 Tässä tiedonannossa esitetään tilannekatsaus Euroopan unionin (EU) vammaisten kansalaisten äänestys-oikeuden toteutumiseen Euroopan parlamentin vaaleissa. Euroopan talous- ja sosiaalikomitea (ETSK) katsoo EU:n neuvonantavana elimenä, että sen velvollisuutena on Euroopan parlamentin vaalien alla esittää unionin toimielimille, jäsenvaltioille ja EU:n kansalaisille kattava kuva siitä, miten tämä oikeus todellisuudessa toteutuu. ETSK toivoo, että seuraavissa vaaleissa vuonna 2024 yhdenkään EU:n kansalaisen äänestys-oikeus ei jää toteutumatta toimintarajoitteen vuoksi.
- 1.2 Tiedot tähän tiedonantoon on saatu useilta sadoilta henkilöiltä, jotka edustavat lukuisia instituutioita ja organisaatioita 27 jäsenvaltiossa (**mukaan ei ole otettu Yhdistynyttä kuningaskuntaa, joka eroaa EU:sta 29. maaliskuuta 2019 eli ennen Euroopan parlamentin vuoden 2019 vaaleja**). Näistä valtaosa on jäsenvaltioiden viranomaisia, jotka vastaavat vaalien toimittamisesta, ja vammaisten henkilöiden etujärjestöjä ja tukioorganisaatioita, mutta joukossa on myös vammaisuutta käsittelevän laajennetun Euroopan parlamentin työryhmän jäseniä sekä Euroopan vammaisfoorumin edustajia.
- 1.3 Tiedonanto käsittää aluksi lyhyen analyysin oikeudellisista perusasiakirjoista, joissa vahvistetaan vammaisten henkilöiden oikeus äänestää (joka ei useinkaan toteudu käytännössä), ja Euroopan parlamentin vaalien oikeudellisista puitteista sekä mahdollisista EU-tason toimista, joilla tilannetta voitaisiin parantaa. Sen jälkeen esitellään jäsenvaltioissa ilmeneviä oikeudellisia esteitä, joiden vuoksi EU:n kansalaisten äänestys-oikeus jää toteutumatta erilaisten toimintarajoitteiden vuoksi, sekä rohkaisevia esimerkkejä monissa maissa viime vuosina tapahtuneesta edistyksestä. Esteiden käsittelemisen jälkeen tiedonannossa esitellään monia hyviä käytänteitä (jotka liittyvät vammaisten henkilöiden tilanteeseen) ensin aloilla, jotka ovat kaikille maille merkityksellisiä: tiedonsaanti ennen vaaleja, äänestämisen käytännön järjestelyt ”yleisissä” äänestyspaikoissa, äänestysliput ja niiden esteettömyys. Seuraavissa osioissa käsitellään joissakin jäsenvaltioissa käyttöön otettuja ratkaisuja, joita ovat ennakkoäänestys tietyissä äänestyspaikoissa, kirjeäänestys, äänestyksen toimittaminen muualla kuin äänestyspaikassa, valtakirjalla äänestäminen ja sähköinen äänestäminen. Lopuksi esitellään järjestelyjä, joiden ansiosta sairaaloissa ja hoitokodeissa olevat henkilöt pystyvät äänestämään, sekä vammaisten henkilöiden äänioikeuteen liittyviä näkökohtia maissa, joissa äänestäminen on pakollista, sekä menettelemistä tapauksissa, joissa vammaisen henkilö asuu pysyvästi muualla kuin alkuperämaassaan.
- 1.4 Tiedonannon tarkoituksena ei ole kritisoida yksittäisiä EU:n jäsenvaltioita. Siinä keskitytäänkin suurelta osin myönteisiin esimerkkeihin, eikä parannusta tai muutosta kaipaavia ratkaisuja käsiteltäessä yleensä mainita, mitä valtiota ongelma koskee.
- 1.5 Tiedonannossa käsitellään Euroopan parlamentin vaaleissa sovellettavia menettelyjä, mutta samankaltaisia tai samoja ratkaisuja käytetään myös kansallisten kansanedustuslaitosten vaaleissa, paikallisvaaleissa ja kansanäänestyksissä. ETSK toivoo, että tiedonanto auttaa EU:n jäsenvaltioita löytämään kokonaisvaltaisia ratkaisuja niiden oikeudellisten ja teknisten (organisatoristen) esteiden poistamiseksi, joiden vuoksi osa vammaisista henkilöistä ei pysty äänestämään. ETSK odottaa, että tietoja hyödyntäisivät kansalaisyhteiskunnan organisaatiot,

joiden tavoitteena on purkaa esteitä vammaisten henkilöiden äänestysosoikeuksien toteutumiselta, sekä viranomaiset – usein paikallistasolla –, jotka voisivat toteuttaa monenlaisia käytännön järjestelyjä ilman kansalliseen lainsäädäntöön tehtäviä muutoksia.

2. **Päätelmät**

- 2.1 Kaikissa 27:ssä EU:n jäsenvaltiossa on lakeja ja järjestelyjä, joiden vuoksi osa vammaisista henkilöistä ei pysty osallistumaan Euroopan parlamentin vaaleihin.
  - 2.1.1 Noin 800 000:lta EU:n kansalaiselta 16 jäsenvaltiossa on kansallisten säännösten nojalla evätty oikeus osallistua Euroopan parlamentin vaaleihin toimintarajoitteen tai mielenterveyshäiriön vuoksi. Ilmiön laajuus on hyvin erilainen eri maissa.
  - 2.1.2 Miljoonat EU:n kansalaiset eivät pysty äänestämään siksi, että käytännön järjestelyissä ei ole otettu huomioon heidän toimintarajoitteestaan johtuvia tarpeita (tekniset esteet).
  - 2.1.3 Äänestäminen tapahtuu pääsääntöisesti äänestyspaikoissa. Moni vammaisen henkilö haluaa äänestää äänestyspaikassa, vaikka tarjolla olisi vaihtoehtoinen, paremmin soveltuva äänestystapa, sillä sitä pidetään aidoimpana kansalaisvaikuttamisen muotona. Kahdessatoista valtiossa äänestäminen äänestyspaikassa ei välttämättä onnistu, sillä niissä kansalliset säännökset eivät salli asuinpaikan perusteella osoitetun äänestyspaikan vaihtamista sellaiseen, jossa toimintarajoite otettaisiin paremmin huomioon. Toisissa maissa vaaleihin osallistumista hankaloittavat erilaiset rajoitukset äänestyspaikoissa.
  - 2.1.4 Kahdeksassa jäsenvaltiossa henkilö, joka ei pysty tulemaan äänestyspaikkaan, ei voi äänestää, sillä tarjolla ei ole mitään vaihtoehtoista äänestystapaa (kirjeäänestys, äänestyksen toimittaminen muualla kuin äänestyspaikassa tai äänestäminen sähköisesti). Kolme näistä maista tarjoaa mahdollisuuden äänestää valtakirjalla, mutta tätä ratkaisua ei voida pitää riittävänä vaihtoehtona. Se ei todellisuudessa mahdollista vammaisille äänestäjille äänioikeuden käyttämistä vaan antaa vain mahdollisuuden valita toinen henkilö, jolle ääni luovutetaan.
  - 2.1.5 Kahdeksassatoista jäsenvaltiossa sokeille äänestäjille ei tarjota lainkaan mahdollisuutta äänestää itsenäisesti, vaan he voivat vain antaa mukanaan saapuneen avustajan äänestää puolestaan.
  - 2.1.6 Itsenäisen äänestämisen mahdottomuus tai lannistava hankaluus voi johtua myös yksittäisistä säännöistä tai järjestelyistä, jotka koskevat mahdollisuutta käyttää äänioikeutta asianmukaisesti mukautetulla tavalla. Niitä ovat esimerkiksi erilaisiin toimintarajoitteisiin mukautetun tiedon puuttuminen, äänestyspaikassa liikkumisen vaikeus tai raskaat hallinnolliset menettelyt.
- 2.2 Jos otettaisiin käyttöön kaikkien maiden parhaat käytännöt, saataisiin ihanteellinen järjestelmä, jossa jokainen vammaisen EU:n kansalainen paitsi saisi täyden äänestysmahdollisuuden myös voisi valita itselleen parhaiten soveltuvan äänestystavan.
- 2.3 Voimassa olevassa EU:n lainsäädännössä säädetään jo useista Euroopan parlamentin vaaleihin liittyvistä asioista. Ei siis ole mitään muodollisia esteitä sille, etteikö tähän lainsäädäntöön voitaisi sisällyttää myös takeita äänestysvaihtoehtojen tarjoamisesta vammaisille henkilöille.

Tämä edellyttäisi kuitenkin muodollista Euroopan parlamentin lainsäädäntöaloitetta, joka kaikkien jäsenvaltioiden täytyy sen jälkeen hyväksyä.

3. Vammaisten henkilöiden äänestys oikeuksiin sovellettava kansainvälinen oikeudellinen ja poliittinen kehys pääpiirteissään

3.1 Yhdistyneiden kansakuntien oikeudelliset asiakirjat

3.1.1 Ihmisoikeuksien yleismaailmallinen julistus hyväksyttiin YK:n yleiskokouksessa 10. joulukuuta 1948. Sen 21 artiklassa todetaan seuraavaa: ”Jokaisella on oikeus osallistua maansa hallitsemiseen joko välittömästi tai vapaasti valittujen edustajien välityksellä.”

3.1.2 YK:n yleiskokouksessa 16. joulukuuta 1966 hyväksytyn kansalaisoikeuksia ja poliittisia oikeuksia koskevan kansainvälisen yleissopimuksen 25 artiklassa todetaan: ”Jokaisella kansalaisella tulee olla oikeus ja mahdollisuus ilman minkäänlaista tämän yleissopimuksen 2 artiklassa mainittua erottelua ja ilman kohtuuttomia rajoituksia: [- -] b) äänestää [- -] määräaikaisissa ja rehellisissä vaaleissa.”

3.1.3 Vuonna 2006 hyväksytty Yhdistyneiden kansakuntien yleissopimus vammaisten henkilöiden oikeuksista tuli voimaan 3. toukokuuta 2008¹ ja on nykyisin tärkein vammaisiin henkilöihin liittyvä YK:n oikeudellinen sopimus.

3.1.3.1 Vammaisyleissopimuksen 29 artiklassa² edellytetään nimenomaisesti, että sopimuspuolet sitoutuvat ”varmistamaan, että vammaiset henkilöt voivat tehokkaasti ja täysimääräisesti osallistua poliittiseen ja julkiseen elämään yhdenvertaisesti muiden kanssa suoraan tai vapaasti valittujen edustajien kautta, myös siten, että heillä on oikeus ja mahdollisuus äänestää”, ja velvoitetaan tämän saavuttamiseksi toteuttamaan seuraavia toimenpiteitä:

- varmistetaan, että ”äänestysmenettelyt, -järjestelyt ja -aineistot ovat asianmukaisia, saavutettavia sekä helppotajuisia ja -käyttöisiä”
- suojellaan ”vammaisten henkilöiden oikeutta äänestää salaisella lippuäänestyksellä vaaleissa [- -] ilman uhkailua”
- sallitaan ”heidän valitsemansa henkilön avustaa heitä äänestyksessä”.

3.1.3.2 Vammaisyleissopimuksen 29 artiklaa on luettava yhdessä 9 artiklan kanssa (esteettömyys ja saavutettavuus), jossa vaaditaan takaamaan pääsy yleisölle avoimiin ”rakennuksiin, teihin, kuljetukseen sekä muihin sisä- ja ulkotiloihin”. Tätä artiklaa tulisi myös lukea yhdessä 12 artiklan kanssa (yhdenvertaisuus lain edessä)³, jossa tunnustetaan, että ”vammaisilla henkilöillä on oikeus tulla tunnustetuiksi henkilöiksi lain edessä kaikkialla” ja ”vammaiset henkilöt ovat oikeudellisesti kelpoisia yhdenvertaisesti muiden kanssa kaikilla elämänaloilla”.

---

1 Euroopan unioni ja kaikki jäsenvaltiot ovat ratifioineet vammaisyleissopimuksen.

2 Malta esitti varauksia 29 artiklasta.

3 Alankomaat, Ranska ja Viro esittivät julkilausumia ja Puola esitti varauksia 12 artiklasta.

3.1.3.3 Vammaisten henkilöiden oikeuksien komitea⁴ totesi yleiskommentissaan artiklasta 9, että vammaiset henkilöt eivät pysty käyttämään 29 artiklassa taattuja oikeuksiaan, jos sopimuspuolet eivät varmista, että äänestysmenettelyt, -järjestelyt ja -aineistot ovat asianmukaisia, saavutettavia sekä helppotajuisia. Tällöin vammaisilta henkilöiltä evätään oikeus osallistua poliittiseen elämään yhdenvertaisesti muiden kanssa. Yleiskommentissaan 12 artiklasta komitea korosti, että on tärkeää tunnustaa vammaisten henkilöiden oikeudellinen kelpoisuus julkisessa ja poliittisessa elämässä (29 artikla), jotta yhdenvertainen oikeudellinen kelpoisuus kaikilla elämäntilanteilla voi toteutua täysimittaisesti. Tämä merkitsee sitä, että henkilön päätöksentekokykyä ei voida käyttää perusteena sille, että vammaisilta henkilöiltä evätään mahdollisuus käyttää poliittisia oikeuksiaan, joihin kuuluu oikeus äänestää.

3.2 Euroopan unionin oikeudelliset asiakirjat

3.2.1 Euroopan unionin toiminnasta tehdyn sopimuksen 20 artiklan 2 kohdan b alakohdassa todetaan yksiselitteisesti seuraavaa: ”Unionin kansalaisella [– –] on muun muassa [– –] b) äänioikeus [– –] Euroopan parlamentin vaaleissa [– –] siinä jäsenvaltiossa, jossa hän asuu, samoin edellytyksin kuin tämän valtion kansalaisilla”.

3.2.2 Euroopan unionin perusoikeuskirjan 39 artiklassa vahvistetaan kaikkien EU:n kansalaisten oikeus äänestää Euroopan parlamentin vaaleissa. Perusoikeuskirjan 21 artiklan 1 kohdassa todetaan: ”Kielletään kaikenlainen syrjintä, joka perustuu [– –] vammaisuuteen”. Sen 26 artikla kuuluu seuraavasti: ”Unioni tunnustaa vammaisten oikeuden päästä osallisiksi toimenpiteistä, joilla edistetään heidän itsenäistä elämäänsä, yhteiskunnallista ja ammatillista sopeutumistaan sekä osallistumistaan yhteiskuntaelämään, ja kunnioittaa tätä oikeutta.”

3.3 Muita keskeisiä oikeudellisia ja poliittisia asiakirjoja

3.3.1 (Uudistetun) Euroopan sosiaalisen peruskirjan⁵ 15 artiklassa taataan nimenomaisesti vammaisille henkilöille, että ”oikeutta itsenäisyyteen, yhteiskuntaan sopeutumiseen ja yhteiskunnalliseen elämään osallistumiseen voidaan käyttää tehokkaalla tavalla”.

3.3.2 Venetsian komission hyvän vaalitavan säännöstöstä annetussa tarkistetussa tulkintaselityksessä⁶, jonka aiheena on vammaisten henkilöiden osallistuminen vaaleihin, todetaan, että vammaisten henkilöiden tulisi voida käyttää äänioikeuttaan tasa-arvoisesti muiden kansalaisten kanssa. Hyvän vaalitavan säännöstön⁷ mukaan henkilön äänioikeuden epääminen on mahdollista tapauksissa, joissa se perustuu älyllisen toimintakyvyn vajeeseen ja edellyttäen, että tuomioistuin on tehnyt asiasta yksittäispäätöksen.

---

4 Riippumattomista asiantuntijoista muodostettu elin, joka valvoo yleissopimuksen täytäntöönpanoa sopimusvaltioissa. Yksi sen tehtävistä on julkaista yleiskommentteja tulkintaa edellyttävistä vammaisyleissopimuksen artikloista.

5 Peruskirjan on ratifioinut 19 EU:n jäsenvaltiota.

6 *Council for Democratic Elections* -vaalineuvosto hyväksyi tulkintaselityksen 39. kokouksessaan (Venetsiassa 15. joulukuuta 2011) ja Venetsian komissio 89. täysistunnessaan (Venetsiassa 16.–17. joulukuuta 2011).

7 Venetsian komissio hyväksyi säännöstön 52. istunnessaan (Venetsiassa 18.–19. lokakuuta 2002).

3.3.3 Euroopan neuvoston ministerikomitean 16. marraskuuta 2011 antamassa suosituksessa⁸ vahvistetaan, että kaikilla vammaisilla henkilöillä on oikeus osallistua poliittiseen ja julkiseen elämään tasavertaisin edellytyksin muiden kanssa. Siinä myös korostetaan tarvetta huolehtia esteettömien äänestyslippujen ja äänestysjärjestelyjen saatavuudesta vaaliajankohtana.

3.3.4 Euroopan ihmisoikeussopimuksessa ei erikseen määrätä äänioikeudesta. Euroopan ihmisoikeustuomioistuin on kuitenkin vahvistanut, että ensimmäisen pöytäkirjan 3 artiklassa taataan yksilön oikeudet, joihin kuuluu myös äänioikeus, ja että äänioikeuden epääminen edellyttää tiukkaa suhteellisuusarviointia. Asiassa Alajos Kiss v. Unkari antamassaan tuomiossa⁹ tuomioistuin tunnusti äänioikeuden kuuluvan asioihin, joissa olisi yleisesti annettava kansalliselle lainsäätäjälle laaja harkintavalta siitä, voidaanko äänioikeuden rajoituksia pitää perusteltuina nykyajassa, mutta korosti samalla, ettei absoluuttista äänestyskieltoa osittain holhouksenalaiselle henkilölle ilman henkilön todellisten valmiuksien huomioon ottamista voida pitää hyväksyttävään harkintavaltaan kuuluvana ja että jos perusoikeuksien rajoitus kohdistuu erityisen haavoittuvaan yhteiskuntaryhmään, joka on menneisyydessä kärsinyt laajamittaisesta syrjinnästä, kuten kehitysvammaisiin henkilöihin, valtion harkintavalta on huomattavasti suppeampi ja sillä tulee olla erityisen painavat syyt asettaa kyseinen rajoitus. Tuomioistuin on sittemmin vahvistanut tämän kannan muissa asioissa.

3.4 Huomioita

3.4.1 EU:n kansalaisten äänioikeus on kiistatta ollut jo pitkään turvattu monien oikeudellisten asiakirjojen ansiosta.

3.4.2 Vammaisten henkilöiden äänioikeutta käsittelevässä kansainvälisessä ja eurooppalaisessa oikeudessa ollaan 2000-luvulla siirtymässä yleisluonteisista julistuksista yksityiskohtaisempiin ratkaisuihin ja kyseisten henkilöiden äänestysoikeuden tosiasialliseen toteutumiseen.

3.4.3 Tarkasteltaessa teknisiä esteitä, joiden vuoksi vammaiset henkilöt eivät pysty äänestämään vaaleissa, huomio kiinnittyy erilaisiin esteettömyysnäkökohtiin, joihin kuuluvat pääsy äänestyspaikkoihin, vaihtoehtoiset äänestystavat sekä kyky täyttää tai valita äänestyslippu.

3.4.4 Oikeudellisten esteiden näkökulmasta ratkaisevaa on muutos asennoitumisessa niihin kehitysvammaisiin henkilöihin ja henkilöihin, joilla on mielenterveyshäiriö, joita suojellaan holhoustoimenpitein mutta joilta samalla evätään äänioikeus. Euroopan ihmisoikeustuomioistuimen tuomiot viittaavat selvästi siihen, että kaikkien niiden maiden, joiden oikeusjärjestelmissä oikeustoimikelpoisuutensa menettäneiltä henkilöiltä evätään automaattisesti äänioikeus, tulisi saattaa järjestelmänsä kansainvälisten velvoitteiden mukaiseksi huolehtimalla ainakin siitä, että päätös perustuu aina yksilölliseen oikeudelliseen arviointiin. On hyvin todennäköistä, että vammaisten henkilöiden oikeuksien komitea vahvistaa lähivuosina kannakseen, ettei äänioikeuden epääminen ole hyväksyttävää vammaisten henkilöiden oikeuksista tehdyn Yhdistyneiden kansakuntien yleissopimuksen nojalla.

---

⁸ [CM/Rec\(2011\)14](#)

⁹ [Tuomio nro 38832/06, 20. toukokuuta 2010](#)

4. Euroopan parlamentin vaalien oikeusperusta

4.1 Historiallinen tausta

4.1.1 Euroopan talousyhteisön (ETY) perustamissopimuksen 137 artiklan nojalla perustettu edustajakokous muodostui alun perin ETY:n perustamissopimuksen 138 artiklan 1 kohdan mukaan valtuutetuista, jotka kansanedustuslaitokset valitsevat keskuudestaan kunkin jäsenvaltion vahvistamaa menettelyä noudattaen. Sopimuksen 137 artiklassa kuitenkin selvästi todettiin, että edustajakokous muodostetaan ”yhteiseksi yhdistyneiden valtioiden kansojen edustajista”.

4.1.2 Maaliskuun 19.–21. päivänä 1958 pidetyssä ensimmäisessä istunnossa edustajakokous valitsi nimekseen ranskan kielellä ”Assemblée parlementaire européenne”, italiaksi ”Assemblea parlamentara” ja – kauaskantoisemmin – ”Europees Parlement” hollanniksi ja ”Europäisches Parlament” saksaksi. Edustajakokous päätti 30. maaliskuuta 1962 yhdenmukaistaa nimensä erikieliset tosinnot ja valitsi ranskankieliseksi nimeksi ”Parlement européen” ja italiankieliseksi nimeksi ”Parlamento europeo”. Siitä lähtien nimitys ”Euroopan parlamentti” on ollut yleisesti käytössä, vaikka ”edustajakokous” esiintyy edelleen nimenä säädösteksteissä.

4.1.3 ETY:n perustamissopimuksen 138 artiklan 3 kohta loi oikeusperustan Euroopan parlamentin vaaleja koskeville säännöille. Sen mukaan edustajakokous ”laatii esityksiä yleisten, välittömien vaalien toimittamisesta yhdenmukaista menettelyä noudattaen kaikissa jäsenvaltioissa. Neuvosto antaa yksimielisesti säännökset, joiden hyväksymistä se suositaa jäsenvaltioille jäsenvaltioiden valtiosäännön asettamien vaatimusten mukaisesti.”

4.1.4 Näiden määräysten mukaisesti edustajakokous esitti neuvostolle säädösehdotuksen yleisten välittömien vaalien järjestämisestä. Neuvosto hyväksyi sen yksimielisesti ja antoi näin Euroopan parlamentin jäsenten valitsemisesta yleisillä, välittömillä vaaleilla säädöksen, joka on liitetty 20. syyskuuta 1976 tehtyyn päätökseen 76/787/EHTY, ETY, Euratom (vuoden 1976 vaalisäädös). Näin luotiin oikeusperusta ensimmäisille Euroopan parlamentin välittömille vaaleille, jotka järjestettiin vuonna 1979.

4.2 Nykyiset säännöt

4.2.1 Vuoden 1976 vaalisäädöksessä vahvistettiin seuraavat säännöt edustajakokouksen vaalimenettelystä:

- edustajien valitseminen edustajakokoukseen yleisillä välittömillä vaaleilla (1 artikla) ja kustakin jäsenvaltiosta valittavien edustajien määrä (2 artikla)
- edustajakokouksen edustajien toimikauden määrittäminen viideksi vuodeksi (3 artikla)
- äänestyksen yksilöllisyys ja henkilökohtaisuus ja edustajien riippumattomuus (4 artikla)
- mahdollisuus hoitaa samanaikaisesti edustajan tehtävää ja kansallisen kansanedustuslaitoksen jäsenen tehtävää (5 artikla)
- edustajan tehtävän ja muun kansallisen tai EU:n virkamiestehtävän yhteensopimattomuus (6 artikla)

- kielto äänestää enemmän kuin yhden kerran edustajakokouksen edustajien vaaleissa (8 artikla)
- vaalijanjakso ja ensimmäisten vaalien ajankohta (9 ja 10 artikla)
- valtuuksien tarkastus (11 artikla)
- menettely viisivuotiskauden aikana vapautuvien paikkojen täyttämiseksi loppukaudeksi (12 artikla).

4.2.2 Vuoden 1976 vaalisäädöksessä vahvistettiin perussäännöt edustajakokouksen vaalimenettelystä. Siihen onnistuttiin sisällyttämään vain joitakin säännöksiä yleisistä vaaleista, ei 138 artiklan 3 kohdassa tarkoitettua ”kaikissa jäsenvaltioissa yhdenmukaista menettelyä”. Vuoden 1976 vaalisäädökseen sisältyi muutamia yhteisiä sääntöjä ja periaatteita, joita voitaisiin kutsua pikemminkin ”lainsäädäntökehykseksi” kuin ”yhdenmukaiseksi menettelyksi”.

4.2.3 Vuoden 1976 vaalisäädöstä muutettiin neuvoston päätöksellä 2002/772/EY, Euratom, johon sisältyy seuraavat sisällölliset muutokset:

- Euroopan parlamentin jäsenet on valittava jäsenvaltioissa listojen tai siirtoäänestyksen perusteella suhteellista vaalitapaa noudattaen, ja jäsenvaltiot voivat sallia etusijäänestyksen (1 artiklan 1 kohdan 2 alakohta).
- Vaalien on oltava vapaat ja salaiset (1 artiklan 3 kohta).
- Jäsenvaltiot voivat perustaa vaalipiirejä Euroopan parlamentin vaaleja varten tämän vaikuttamatta vaalitavan suhteellisuuteen (2 artikla).
- Jäsenvaltiot voivat asettaa enintään 5 prosentin suuruisen kansallisen äänikynnyksen ja ylärajan ehdokkaiden vaalikampanjakustannuksille (2 a ja 2 b artikla).
- Uusia yhteensopimattomuusperusteita: Euroopan parlamentin jäsenyys on yhteensopimaton muun muassa kansallisen kansanedustuslaitoksen jäsenyyden kanssa (6 artiklan 2 kohta).
- Periaatteen vahvistaminen: vaalit toimitetaan kussakin jäsenvaltiossa kansallisten säännösten mukaan, kunhan tämä ei vaikuta vaalitavan suhteellisuuteen (7 artikla).
- Vaalien tulosta ei voi julkistaa ennen kuin äänestyspaikat ovat sulkeutuneet siinä jäsenvaltiossa, jossa äänestys järjestetään viimeisenä (9 artiklan 2 kohta).
- Asetetaan selkeämmät säännökset vapautuvien paikkojen täyttämisestä viisivuotisen toimikauden kuluessa (12 artikla).

4.2.4 Vuoden 1976 vaalisäädökseen tehdyt muutokset hyväksyttiin Euroopan yhteisön perustamissopimuksen (konsolidoitu toisinto, jäljempänä ’EY:n perustamissopimus’) 190 artiklan 4 kohdan nojalla. Siinä (aiempi ETY:n perustamissopimuksen 138 artikla) määrättiin seuraavaa: ”Euroopan parlamentti laatii esityksen yleisten, välittömien vaalien toimittamisesta yhdenmukaista menettelyä noudattaen kaikissa jäsenvaltioissa tai kaikille jäsenvaltioille yhteisten periaatteiden mukaisesti. Neuvosto antaa yksimielisesti, saatuaan Euroopan parlamentin sen kaikkien jäsenten ehdottomalla enemmistöllä antaman puoltavan lausunnon, säännökset, joiden hyväksymistä se suosittaa jäsenvaltioille jäsenvaltioiden valtiosäännön asettamien vaatimusten mukaisesti.”

4.2.5 EY:n perustamissopimuksen 8 b artiklan 2 kohdassa todettiin: ”Jokaisella unionin kansalaisella on äänioikeus ja vaalikelpoisuus Euroopan parlamentin vaaleissa jäsenvaltiossa, jossa hän asuu

mutta jonka kansalainen hän ei ole, samoin edellytyksin kuin tuon jäsenvaltion omilla kansalaisilla, edellä sanotun kuitenkään rajoittamatta 138 artiklan 3 kohdan ja sen soveltamisesta annettujen säännösten soveltamista. Tätä oikeutta käytetään niiden yksityiskohtaisten sääntöjen mukaisesti, jotka neuvosto antaa 31 päivään joulukuuta 1993 mennessä yksimielisesti komission ehdotuksesta ja Euroopan parlamenttia kuultuaan; näihin yksityiskohtaisiin sääntöihin voi sisältyä poikkeussäännöksiä, jos ne ovat perusteltuja jonkin jäsenvaltion erityisten ongelmien takia.”

4.2.6 Näiden määräysten olennainen sisältö on nyt Euroopan unionin toiminnasta tehdyn sopimuksen 20 artiklan 2 kohdan b alakohdassa ja 22 artiklan 1 kohdassa, joissa vahvistetaan toiseen jäsenvaltioon siirtyneen EU:n kansalaisen äänioikeus ja vaalikelpoisuus Euroopan parlamentin vaaleissa siinä jäsenvaltiossa, jossa hän asuu, samoin edellytyksin kuin tämän valtion kansalaisilla.

4.2.7 Neuvoston direktiivi 93/109/EY¹⁰ annettiin EY:n perustamissopimuksen 8 b artiklan 2 alakohdan nojalla. Direktiivin tärkeimpiä säännöksiä ovat:

- EU-kansalaisille annetaan äänioikeus ja vaalikelpoisuus Euroopan parlamentin vaaleissa muussa jäsenvaltiossa kuin alkuperäjäsenvaltiossaan samoin edellytyksin kuin kyseisen valtion kansalaisille. Jäsenvaltiolla on mahdollisuus rajata nämä oikeudet siten, että EU-kansalaisen on täytynyt asua kyseisessä jäsenvaltiossa määrätty vähimmäisaika, joka on valitsijalle enintään viisi vuotta ja vaalikelpoiselle enintään kymmenen vuotta, jos jäsenvaltiossa asuvia äänestysikäisiä, jotka eivät ole sen kansalaisia, on enemmän kuin 20 prosenttia kaikista tässä jäsenvaltiossa asuvista äänestysikäisistä unionin kansalaisista.
- Vahvistetaan menettely, jonka mukaisesti valitsija tai vaalikelpoinen, joka ei ole kyseisen valtion kansalainen, ilmaisee halunsa äänestää tai asettua ehdokkaaksi asuinvaltiossaan.
- Vahvistetaan menettely, jonka mukaisesti varmistetaan, ettei valitsija tai vaalikelpoinen, joka ei ole kyseisen valtion kansalainen, ei ole menettänyt äänioikeutta tai vaalikelpoisuutta kotivaltiossa, sekä kielto äänestää tai asettua ehdokkaaksi sekä asuinvaltiossa että kotivaltiossa.

4.2.8 On kuitenkin tärkeää huomata, että direktiivin 93/109/EY soveltamisala on hyvin suppea eikä koske sitä, miten Euroopan parlamentin vaalit järjestetään. Ainoa perusta vaalien järjestämiselle on vuoden 1976 vaalisäädös.

4.3 Mahdollisuus muuttaa nykyisiä sääntöjä

4.3.1 Oikeusperusta Euroopan parlamentin jäsenten valitsemiseen sovellettavan voimassa olevan lainsäädäntökehyksen muuttamiselle on vahvistettu Euroopan unionin toiminnasta tehdyn sopimuksen 223 artiklan 1 kohdassa (aiempi EY-sopimuksen 190 artiklan 4 ja 5 kohta): ”Euroopan parlamentti laatii esityksen tarvittavista säännöksistä jäsentensä yleisten ja välittömien vaalien toimittamiseksi yhdenmukaista menettelyä noudattaen kaikissa jäsenvaltioissa tai kaikille jäsenvaltioille yhteisten periaatteiden mukaisesti. Neuvosto vahvistaa

---

10 [EUVL L 329, 30.12.1993, s. 34](#)

tarvittavat säännökset yksimielisesti erityistä lainsäätämisyjärjestystä noudattaen ja saatuaan Euroopan parlamentin jäsentensä enemmistöllä antaman hyväksynnän. Nämä säännökset tulevat voimaan, kun jäsenvaltiot ovat hyväksyneet ne valtiosääntönsä asettamien vaatimusten mukaisesti.”

4.3.2 Nykyinen oikeusperusta EU:n vaalijärjestelmän tuleville muutoksille on vastaava kuin aiemmin EY:n perustamissopimuksen 137 artiklassa ja EY:n perustamissopimuksen 190 artiklan 4 kohdassa.

4.3.3 Lisäksi on syytä mainita, että kevyemmästä, suppeammasta toimenpiteestä voitaisiin päättää vuoden 1976 vaalisäädöksen 13 artiklan nojalla, sillä siinä todetaan: ”Jos tämän säädöksen soveltamiseksi osoittautuu tarpeelliseksi toteuttaa toimenpiteitä, neuvosto pyrittäisiin sopimukseen Euroopan parlamentin kanssa neuvottelukomiteassa, johon osallistuu neuvosto ja Euroopan parlamentin jäseniä, vahvistaa nämä toimenpiteet yksimielisesti Euroopan parlamentin ehdotuksesta ja komissiota kuultuaan.”

4.3.4 Toimenpiteiden hyväksyminen 13 artiklan nojalla on mahdollista, kunhan niiden tarkoituksena on panna täytäntöön vuoden 1976 vaalisäädökseen sisältyviä säännöksiä tai periaatteita. Parlamentin tulisi ehdottaa täytäntöönpanotoimenpiteitä kuultuaan komissiota, ja ne edellyttävät neuvoston yksimielistä hyväksyntää.

4.3.5 Euroopan parlamentti antoi 11. marraskuuta 2015 päätöslauselmamuotoisen lainsäädäntöaloitteen Euroopan unionin vaalilain uudistuksesta (2015/2035(INL))¹¹. Aloite noudatteli aiemman kehyksen lähestymistapaa, jossa ei vahvistettu yhtenäistä vaalitapaa vaan asetettiin yhteisiä periaatteita. Eräiden jäsenvaltioiden kansalliset kansanedustuslaitokset ovat esittäneet lausuntoja, joiden mukaan aloite ei olisi toissijaisuusperiaatteen mukainen.

4.4 Huomioita

4.4.1 Vain yhdessä Euroopan parlamentin vaalijärjestelmää käsittelevässä säädöksessä vahvistetaan säännöksiä EU:n kansalaisten äänioikeuden turvaamisesta. Niitä sovelletaan henkilöihin, jotka asuvat muussa jäsenvaltiossa kuin kotimaassaan.

4.4.2 Missään säädöksessä ei käsitellä todellisia äänestysoikeuksia tai nimenomaan vammaisten henkilöiden oikeuksien toteutumista.

4.4.3 Koska voimassa olevan vaalijärjestelmän muuttamiseen tarvitaan Euroopan parlamentin jäsenten enemmistön tuki ja neuvoston yksimielinen päätös, minkä jälkeen jäsenvaltioiden tulee hyväksyä muutos omien valtiosääntöjensä asettamia vaatimuksia noudattaen, on epätodennäköistä, että järjestelmää muutettaisiin merkittävästi lähitulevaisuudessa. Muutoksia, jotka eivät herätä erimielisyyttä, voi kuitenkin olla mahdollista hyväksyä nopeastikin, jos Euroopan parlamentti sellaisia esittää, edellyttäen että ehdotus on soveltamisalaltaan rajattu.

11

Euroopan parlamentin puheenjohtajakokous antoi 5. helmikuuta 2015 suostumuksen valiokunta-aloitteiselle lainsäädäntömietinnölle P8_TA(2015)0395.

Säännökset vammaisten EU-kansalaisten todellisten äänestysoikeuksien parantamisesta saattaisivat olla sellainen aloite, joka keräisi laajaa tukea lyhyessä ajassa.

5. Äänioikeuden toteutumisen oikeudelliset esteet

5.1 Äänioikeuden menettäminen

- 5.1.1 Eri EU-maissa on käytössä erilaisia holhouskäsitteitä sellaisten henkilöiden etujen suojelemista varten, jotka ovat kehitysvammaisia tai joilla on mielenterveyshäiriö. Yhteistä on se, että holhooja (josta saatetaan myös käyttää nimitystä 'edunvalvoja', 'valvoja', 'uskottu mies', 'opastaja' jne.) saa oikeudelliset valtuudet päättää lähes kaikista holhottavan asioista (holhous), tehdä päätöksiä tietyissä asioissa (edunvalvonta) tai vähintään hyväksyä tietyt holhottavan tekemät päätökset (valtuudet estää päätöksenteko). Tällaisiin oikeudellisiin toimenpiteisiin liittyy monissa oikeusjärjestelmissä holhottavan oikeustoimikelpoisuuden ja siten äänioikeuden menettäminen.
- 5.1.2 Yhdeksän valtion oikeusjärjestelmä on sellainen, että monet henkilöt, joihin kohdistetaan erilaisia suojatoimenpiteitä (ainakin kun on kyse laaja-alaisesta holhouksesta), menettävät automaattisesti oikeutensa osallistua poliittiseen elämään eli menettävät äänioikeutensa. Tällaisia säännöksiä sisältyy yleensä kansanedustuslaitoksen säätämiin lakeihin tai tietyissä tapauksissa jopa perustuslakiin. Tämä tilanne on **Bulgariassa, Kreikassa, Kyproksessa, Liettuassa, Luxemburgissa, Puolassa, Romaniassa, Saksassa ja Virossa**.
- 5.1.3 Seitsemän valtion kansallisessa lainsäädännössä henkilön holhouksenalaisuus ei automaattisesti merkitse äänioikeuden menettämistä. Holhoojan nimittää yleensä tuomioistuin tai tuomari, joka tekee tavallisesti päätöksen myös edunvalvonnan laajuudesta yksilöllisen arvioinnin pohjalta, tosin yhdessä maassa tämän päätöksen tekee erityinen lääketieteellinen lautakunta. Tällaisessa menettelyssä tuomioistuin voi myös tehdä erillisen päätöksen holhottavan äänioikeuden menettämisestä. Näin menetellään **Belgiassa, Maltassa, Portugalissa, Ranskassa, Sloveniassa, Tšekissä ja Unkarissa**.¹²
- 5.1.4 Yhdessätoista jäsenvaltiossa (**Alankomaat, Espanja, Irlanti, Italia, Itävalta, Kroatia, Latvia, Ruotsi, Slovakia, Suomi ja Tanska**^{13,14}) henkilöltä ei missään olosuhteissa voida viedä äänioikeutta.
- 5.1.5 Eri jäsenvaltioissa sovelletaan erilaisia menettelyjä vahvistettaessa holhousjärjestelyä, joka johtaa äänioikeuden automaattiseen menettämiseen tai äänioikeuden menettämiseen yksilöllisen arvioinnin perusteella. Joissakin maissa menettelyt on tarkoitettu vain sellaisia henkilöitä varten, joiden tila on hyvin vakava ja jotka eivät kykene minkäänlaiseen kanssakäymiseen muiden

---

¹² Äänioikeuden menettäneiden henkilöiden määrä on useimmissa näistä maista hyvin pieni.

¹³ Ks. tarkemmin kohdassa 5.2.2.

¹⁴ Sekä Yhdistynyt kuningaskunta.

kanssa. Toisissa maissa tuhannet henkilöt joutuvat käymään läpi monimutkaisen prosessin, jossa joskus jopa testataan yleissivistystä hyvin pikkutarkoin kysymyksiin.¹⁵

5.1.6 Täsmällisiä tai likimääräisiä lukumääriä henkilöistä, jotka ovat menettäneet äänioikeuden toimintarajoitteen takia, on saatavilla vain muutamasta jäsenvaltiosta. Näiden lukujen pohjalta voidaan silti arvioida, että noin 800 000 EU:n kansalaista ei kansallisen lainsäädännön nojalla saa osallistua Euroopan parlamentin vaaleihin. Ilmiön laajuus on kuitenkin hyvin erilainen eri maissa. Esimerkiksi **Portugalissa** äänioikeutensa on menettänyt noin 100 ihmistä, kun taas toisissa maissa luku on yli 50 000 tai jopa noin 300 000.

5.2 Viimeaikaisia muutoksia jäsenvaltioiden lainsäädännössä

5.2.1 Jäsenvaltioiden oikeusjärjestelmissä on ollut viime vuosina havaittavissa selkeä suuntaus. Sen sijaan, että kaikki holhouksenalaiset kansalaiset (jotka menettävät oikeustoimikelpoisuutensa) menettäisivät automaattisesti äänioikeutensa, järjestelmissä ollaan siirtymässä kohti ratkaisuja, joissa äänioikeutta ei enää menetetä tai se menetetään vain harvoissa tapauksissa tuomioistuimen yksilöllisen arvioinnin pohjalta tekemän päätöksen perusteella.

5.2.2 Jäsenvaltioissa on tehty kahdeksan viime vuoden aikana seuraavat muutokset:

- **Unkarissa** 1. tammikuuta 2012 voimaan tullut uusi perustuslaki muutti järjestelmän, jossa kaikilta oikeustoimikelpoisuuden menettäneiltä kansalaisilta evättiin automaattisesti äänioikeus, järjestelmäksi, jossa äänioikeuden menettäminen edellyttää kussakin tapauksessa tuomioistuimen yksittäispäätöstä. Muutetun perustuslain XXIII artiklan 6 kohdan mukaan ne, joilta tuomioistuin on evännyt äänioikeuden älyllisen toimintakyvyn vajeen vuoksi, eivät saa äänestää.
- **Latvian** yksityisoikeuslain 356 pykälään tehtiin 29. marraskuuta 2012 muutoksia, jotka tulivat voimaan 1. tammikuuta 2013. Niiden mukaan henkilön muita kuin taloudellisia yksilönoikeuksia ei voida rajoittaa. Tämä merkitsee myös sitä, että oikeustoimikelpoisuuden menettäneet henkilöt eivät menetä äänioikeuttaan.
- **Kroatiassa** joulukuussa 2012 tehdyssä lainsäädäntöuudistuksessa, joka tehtiin vammaisasiainvaltuutetun esittämän kritiikin seurauksena, kumottiin säännös oikeustoimikelpoisuuden menettäneiden henkilöiden äänioikeuden menettämisestä (äänioikeusluettelosta annetun lain 64 pykälä).
- **Tšekin tasavallan** uudessa siviililaissa, joka hyväksyttiin 3. helmikuuta 2012 ja tuli voimaan 1. tammikuuta 2014, kumotaan säännökset äänioikeuden automaattisesta menettämisestä ja säädetään sen sijaan (57 pykälän 1 momentissa), että tuomioistuin voi rajoittaa henkilön oikeustoimikelpoisuutta siinä määrin kuin henkilö ei pysty tekemään oikeustoimia pysyväsäilynteen mielenterveyshäiriön vuoksi. Tuomioistuimen tulee määrittää, missä laajuudessa se on rajoittanut henkilön kelpoisuutta tehdä itsenäisiä oikeustoimia.
- **Belgiassa** 17. maaliskuuta 2013 hyväksytyssä laissa vammaisjärjestelmien uudistamisesta ja uuden ihmisarvoisen suojeluaseman asettamisesta säädetään kelpoisuusolettamasta. Sen mukaan kaikki ihmiset (myös kehitysvammaiset henkilöt) ovat mahdollisimman pitkälle

15

Yhdessä jäsenvaltiossa henkilöltä, joka halusi säilyttää äänioikeutensa, kysyttiin muun muassa seuraavia kysymyksiä: Mikä on valon nopeus? Kuka oli Katariina Suuri?

oikeutettuja käyttämään oikeuksiaan itse. Rauhantuomarin on yksilöllistä järjestelyä määrittäessään täsmennettävä, mihin toimiin suojeltavalla henkilöllä ei katsota olevan kelpoisuutta (sekä varojen hoidon että yksilöoikeuksien käyttämisen alalla). Näihin toimiin voidaan sisällyttää äänestysoikeudet. Automaattisesta tiettyjen henkilöiden äänioikeuden menettämisestä on siis siirrytty joustavampaan mekanismiin.

- **Irlannin** lainsäädäntöön sisällytettiin laki avustetusta päätöksenteosta (toimintakelpoisuudesta) 30. joulukuuta 2015. Lailla asetetaan nykyaikainen sääntökehys, jolla tuetaan sellaisten aikuisten päätöksentekoa, joilla on toimintakykyyn liittyviä vajeita. Uudessa järjestelmässä tarjotaan holhousmallin sijaan erilaisia tukivaihtoehtoja (pätöksenteon avustajat, yhteinen päätöksenteko ja edustajan käyttäminen päätöksenteossa). Tämän lähestymistavan seurauksena mahdollisuus evätä henkilöltä äänioikeus on kumottu.
- **Tanskan** parlamentti muutti huhtikuussa 2016 kunnallisvaalien ja Euroopan parlamentin vaalien sääntöjä. Kaikilla täysi-ikäisillä kansalaisilla on siitä lähtien ollut oikeus äänestää näissä vaaleissa. Kansallisen kansanedustuslaitoksen (*Folketinget*) vaaleissa sovelletaan vielä rajoituksia, sillä Tanskan perustuslain mukaan oikeustoimikelpoisuuden menettäneet henkilö menettää automaattisesti oikeutensa äänestää kansallisen parlamentin vaaleissa. Oikeudellisesta edunvalvonnasta annettuun lakiin on kuitenkin tehty muutos, joka sallii osittaisen edunvalvonnan (olemassa olevan holhousjärjestelyn rinnalla). Muutos tuli voimaan 1. tammikuuta 2019, ja siitä lähtien henkilöt, jotka ovat menettäneet oikeustoimikelpoisuutensa vain osittain, ovat saaneet äänestää myös kansallisen parlamentin vaaleissa.
- **Slovakian** perustuslakituomioistuin linjasi 22. maaliskuuta 2017, että äänioikeuden menettäminen lain nojalla kehitysvammaan vuoksi on Slovakian tasavallan perustuslain vastaista. Vaalilain tätä asiaa koskevien säännösten voimassaolo lakkasi marraskuun 2017 lopussa, kuusi kuukautta tuomioistuimen päätöksen antamisen jälkeen.
- **Espanjan** edustajainhuone hyväksyi yksimielisesti 5. joulukuuta 2018 valtiosäännön liitännäislain 2/2018, jolla muutetaan valtiosäännön liitännäislakia 5/1985 yleisestä vaalijärjestelmästä, taatakseen kaikkien vammaisten henkilöiden äänioikeuden. Uusi laki tuli voimaan sen jälkeen, kun se 6. joulukuuta julkaistiin Espanjan valtion virallisessa lehdessä (*Boletín Oficial del Estado*). Tämän lainsäädäntömuutoksen jälkeen yksikään vammaisen henkilö ei voi menettää äänioikeuttaan ja ne, jotka ovat sen aiemmin menettäneet, saavat oikeuden automaattisesti takaisin. Muutos hyväksyttiin Espanjan suurimpien vammaisyhdistysten (CERMI, Grupe Social ONCE, Piena Inclusion, FIAPAS) pari vuotta kestäneen kampanjoinnin tuloksena.
- **Saksan** perustuslakituomioistuin päätti 29. tammikuuta 2019, että Saksan vaalilain säännökset, joiden mukaan holhouksenalainen henkilö menettää äänioikeutensa, ovat perustuslain vastaisia. Äänioikeuden menettäminen voi kuitenkin olla perustuslain nojalla perusteltua, jos laki täyttää tietyt erityisedellytykset. Tämän päätöksen seurauksena on odotettavissa, että vaalilakiin tehdään muutos, jolla turvataan äänioikeus ainakin sille huomattavan suurelle väestöryhmälle, jolta äänioikeus on nykyisin evätty.
- **Ranskan** kansalliskokous hyväksyi 16. helmikuuta 2019 vuosien 2019–2022 ohjelmasuunnittelulain sekä oikeusjärjestelmän uudistuksen. Näiden osana kumotaan vaalilain artikla, jonka mukaan holhousjärjestelystä päättävällä tuomarilla on oikeus evätä holhouksenalaisen aikuisen äänioikeus. Kaikki kansalaiset saanevat äänestää viimeistään seuraavissa kunnallisvaaleissa vuonna 2020.

5.3 Huomioita

- 5.3.1 Oikeus äänestää Euroopan parlamentin vaaleissa on tunnustettava paitsi vammaisyleissopimuksen ja muiden Yhdistyneiden kansakuntien oikeudellisten asiakirjojen, Euroopan unionin oikeudellisten perusasiakirjojen ja kansainvälisten elinten antamien muiden keskeisten asiakirjojen valossa myös ja ennen kaikkea tärkeänä ihmisarvoon kuuluvana osatekijänä.
- 5.3.2 Ei ole mitään syytä, miksi vammaisten henkilöiden oikeuksien suojelemiseksi annettuihin säännöksiin, jotka perustuvat avustamis- tai edunvalvontajärjestelyihin, olisi kytkettävä säännöksiä, joiden nojalla he menettävät äänioikeutensa eli mahdollisuuden käyttää kansalaisen perusoikeuksia.
- 5.3.3 Euroopan parlamentin ja muiden EU:n toimielinten olisi kaikin tavoin pyrittävä nopeuttamaan jäsenvaltioiden oikeusjärjestelmissä käynnissä olevaa muutosprosessia, jossa kumotaan kaikki lainsäädäntöön perustuvat vammaisten henkilöiden äänioikeuden rajoitukset.

6. Äänioikeuden toteutumisen tekniset esteet

- 6.1 Vammaisten henkilöiden tiedonsaantimahdollisuudet ennen vaalipäivää
- 6.1.1 Monissa jäsenvaltioissa on käytössä järjestelyjä, joiden avulla vammaisille henkilöille tiedotetaan vaaleista heidän tarpeisiinsa mukautetulla tavalla. Usein nämä käytännöt ovat vakiintuneita toimintatapoja, eikä niistä säädetä erikseen lainsäädännössä. Tiedottaminen kuuluu viranomaisten vastuulle. Puolueita tai ehdokkaita edustavien vaalitoimikuntien, kansalaisjärjestöjen tai tiedotusvälineiden omasta aloitteestaan ja omalla kustannuksellaan toteuttamat toimenpiteet voivat vain täydentää viranomaistiedotusta, eivät korvata sitä.
- 6.1.2 Oikeus saada luotettavaa tietoa vaalien ajankohdasta, äänestysmenettelystä ja äänestyspaikassa äänestämiseksi vaihtoehtoisista äänestystavoista liittyy kiinteästi oikeuteen osallistua vaaleihin. Valtaosassa EU-maita käytäntönä on, että vaaleista vastaavat julkiset laitokset jakavat äänestäjille perustietoa vaaleista äänestäjien asuinpaikassa ja joissakin maissa osoittavat tätä varten myös palvelevan puhelinnumeron ja verkkosivuosoitteen. Tiedot esitetään suoraan koteihin jaettavissa lehtisissä tai esitteissä, asuinkiinteistöihin ja julkisiin tiloihin kiinnitettävissä tiedotteissa taikka kaikille äänestäjille toimitettavissa erityisissä nimellä varustetuissa äänestyslipuissa; näin tehdään esimerkiksi **Liettuassa** ja **Tanskassa**. Kahdeksassa jäsenvaltiossa julkisten laitosten jakama tieto on kuitenkin hyvin suppeaa ja on tarjolla vain tiedotusvälineiden ja internetin kautta.

6.1.3 Äänestäjille jaettavissa tiedoissa otetaan huomioon vammaisten henkilöiden tarpeet vain muutamissa maissa. Esimerkkejä:

- **Ruotsin** vaaliviranomaisen (*Valmyndigheten*) verkkosivuilla on kattavaa tietoa äänestäjille ruotsin lisäksi myös 30 muulla kielellä sekä myös selkoruotsiksi ja viittomakielellä¹⁶.
- **Ruotsissa** ja **Saksassa**¹⁷ on myös ”puhuva” internetportaali, josta sokeat ja heikkonäköiset henkilöt sekä henkilöt, joilla on lukemisvaikeuksia (kuten lukihäiriö), voivat kuunnella tiedot ääneen luettuina.
- **Bulgarian** keskusvaalilautakunta on julkaissut verkkosivuillaan äänestysmenettelyjä käsittelevän videon, joka on suunnattu vammaisille henkilöille. Video on myös viittomakielinen.
- **Slovakian** sokeainkirjasto tuottaa ohjemateriaalia äänestyslipulla äänestämisestä sekä ehdokasluettelon kokonaisuudessaan pistekirjoituksena ja äänityksenä.
- **Saksassa** sokeat ja näkövammaiset voivat tilata malliäänestyslippuja Deutscher Blinden- und Sehbehindertenverband -organisaatiolta, joka on lain mukaan velvollinen tuottamaan ja jakamaan näitä malleja ja saa siihen julkista rahoitusta. Mallin mukana lähetetään cd-levy, joka sisältää ohjeet mallin käyttöön ja virallista tietoa vaaleista.
- **Espanjassa**¹⁸ ja **Puolassa**¹⁹ viranomaiset ja kansalaisjärjestöt julkaisevat internetissä videoita, joilla esitellään sokeiden henkilöiden käytettävissä olevat äänestystavat.
- **Tšekin tasavallan** sisäministeriö lähettää yleisluonteisen tiedotuslehtisen (kaikille kansalaisille jaetussa muodossa) hallituksen vammaistoimikunnalle, joka jakaa sen edelleen useille vammaisjärjestöille tiedon muokkaamiseksi niiden jäsenten tai asiakkaiden tarpeita vastaavaan muotoon.
- **Belgiassa** nauhoitetaan ennen vaaleja opasvideo²⁰, jossa näytetään esteettömällä tavalla, miten sähköinen äänestäminen tapahtuu äänestyspaikoissa.
- **Sloveniassa** asiasta vastaavat ministeriöt lähettävät aina ennen vaaleja sairaaloille ja hoitokodeille tiedotteen, jossa kerrotaan, miten näiden laitosten asukkaat voivat käyttää äänioikeuttaan.
- **Sloveniassa** hyväksytyjen ehdokkaiden luettelot myös jaetaan kaikille maan kotitalouksille viimeistään 15 päivää ennen vaalipäivää.
- **Romanian** pysyvä vaaliviranomainen julkaisee verkossa kartan, johon on merkitty kaikki äänestyspaikat. Äänestäjä voi kartan avulla määrittää äänestyspaikan sijainnin ja reitin sinne joko nykyisestä olinpaikastaan tai tietyistä karttapisteistä.
- **Suomessa** oikeusministeriö kustantaa pistekirjoituksena julkaistavan vaalitiedotteen, mutta sen tuottaa ja jakaa Näkövammaisten liitto ry. Tulossa olevista vaaleista julkaistaan verkossa tietoa useilla kielillä, myös selkokielistä kirjallisia esitteitä suomeksi ja ruotsiksi sekä

---

16 [Valmyndigheten - Teckenspråk](#)

17 [Der Beauftragter - Barrierefreiheit - Wahlen](#)

18 <https://www.youtube.com/watch?v=ThjZtOyIM3U>

19 <http://www.wyborybezbarier.org/braille.html>

20 Esim. <https://www.youtube.com/watch?v=8sWrV4S-P4c&feature=youtu.be>

videoita kahdella viittomakielellä (suomalainen²¹ ja suomenruotsalainen) sekä selkosuomeksi²², selkoruotsiksi ja selkoenglanniksi.

- **Puolassa** paikallisviranomaisten verkkosivuilla julkaistaan tietoa vammaisten henkilöiden mahdollisuudesta saada kuljetus äänestyspaikkaan.
- **Espanjan** vaalirekisterivirastolla on erityiset verkkosivut, joilla äänestäjä voi syöttämällä kansallisen henkilökortin numeron tai nimen ja syntymäpäivän saada tietoa omasta äänestyspaikasta ja vaalilautakunnasta.
- **Irlannissa** on käytössä ilmainen puhelinpalvelu, joka on avoinna myös vaalipäivänä ja jonka numero on helppo muistaa (perustuu vaalipäivään). Palvelussa selostetaan yksityiskohtaisesti vammaisille henkilöille, miten äänestäminen tapahtuu.
- **Puolan** kansallisen vaalilautakunnan kaikki lehdistötilaisuudet, joissa käsitellään vaaleja ja jotka lähetetään televisiossa ja internetissä, ovat saatavilla viittomakielelle tulkattuina.²³

6.1.4 Liikuntarajoitteisille (myös pyörätuolia käyttäville), sokeille henkilöille ja henkilöille, joiden näkökyky on heikentynyt merkittävästi, on erittäin tärkeää saada tietoa siitä, miten tietty äänestyspaikka on mukautettu heidän tarpeisiinsa ja voiko viranomaisapua saada pyynnöstä. Oikeus tällaisen tiedon saamiseen on turvattu hyvin eri tavoin eri maissa. Joissakin maissa viranomaiset olettavat, että koska lainsäädäntö velvoittaa huolehtimaan kaikkien äänestyspaikkojen esteettömyydestä, jokaisen äänestyspaikan tulee käytännössä soveltua täysin vammaisten henkilöiden tarpeisiin. Toisissa maissa sovelletaan velvollisuutta äänestää äänestäjän asuinpaikkaan kytköksissä olevassa äänestyspaikassa, jota ei voi muuttaa. Tällöin viranomaiset katsovat, ettei tällaisesta tiedosta juuri olisi hyötyä eikä niiden tarvitse sitä toimittaa. Valtaosassa maita viranomaiset kuitenkin yrittävät välittää tämän tärkeän tiedon – usein siitä vastaavat paikallisviranomaiset, jotka ovat yleensä velvollisia valmistelevaan alueensa äänestyspaikat – joko puhelimitse tai verkkosivujen kautta. Usein nämä tiedot ovat myös saatavilla keskusvaaliviranomaisen sivuilla tai puhelinpalvelun kautta. Tietyissä tapauksissa tiedon saaminen tietyn äänestyspaikan esteettömyydestä voi kuitenkin tapahtua hyvin muodollisen prosessin kautta: on esimerkiksi esitettävä kirjallinen pyyntö.

6.1.5 EU:ssa on myös monia myönteisiä esimerkkejä:

- **Liettuan** keskusvaalilautakunnan verkkosivuilla on sähköinen kartta, johon on merkitty liikuntarajoitteisille henkilöille soveltuvat äänestyspaikat. Vastaava ratkaisu on käytössä **Puolassa**.
- **Virossa** on mahdollista saada jopa hyvin yksityiskohtaisia, teknisiä vastauksia, sillä kullakin äänestyspaikalla on oma puhelinnumero.
- **Saksassa** kaikille äänestäjille lähetettävässä vaali-ilmoituksessa on oltava tieto siitä, onko äänestyspaikka esteetön, sekä palveleva puhelinnumero, josta voi saada tietoa esteettömistä äänestyspaikoista.

---

21 <https://www.youtube.com/watch?v=8vOHkq7ugUA&index=1&list=PLBOD3s07Ie2xrtsEnxJT5gLZ6U5zBHEI>

22 <https://www.youtube.com/watch?v=482izpHIOqY>

23 Esim. <https://www.youtube.com/watch?v=S9tStaM5XSQ>

6.1.6 Huomioita

- a) Tieto vaalien ajankohdasta, perussäännöistä ja vaihtoehtoisista äänestystavoista sekä vammaisten henkilöiden tarpeiden huomioon ottamisesta on välitettävä asianmukaisesti siten, että siinä otetaan huomioon äänestäjien erilaiset toimintarajoitteet ja erityisesti sokeiden, näkövammaisten, kuurojen ja kehitysvammaisten henkilöiden tarpeet.
- b) Tällaisia tietoja laadittaessa ja niitä viestitettäessä viranomaisten tulisi tehdä yhteistyötä vammaisjärjestöjen kanssa, jotta voidaan varmistaa, että tieto saadaan välitettyä tehokkaimmalla tavalla. Viranomaisten tulisi myös harkita näiden järjestöjen toiminnan rahoittamista.
- c) Vammaisilla henkilöillä on usein rajalliset mahdollisuudet liikkua itsenäisesti, ja he ovat riippuvaisempia lähipiiristään. Siksi on hyvin tärkeää välittää tietoa suoraan sellaisessa muodossa, jossa otetaan huomioon toimintarajoitteesta johtuvat yksilölliset tarpeet. Julkiset tiedotusvälineet ja internet ovat tärkeitä viestintävälineitä, mutta ne eivät saa olla ainoa kanava kyseisten ihmisten tavoittamiseen.
- d) Jokaisen äänestäjän EU:ssa pitäisi voida helposti saada tietoa siitä, kuinka esteetön tietty äänestyspaikka tosiasiaa on henkilölle, jolla on rajalliset mahdollisuudet liikkua itsenäisesti.
- e) On erittäin tärkeää, että on olemassa mahdollisuus saada tietoa puhelimitse ja esittää lisäkysymyksiä. On huolestuttavaa, että niin harvat jäsenvaltiot tarjoavat tällä hetkellä tällaisen mahdollisuuden, jonka tulisi olla yleisesti saatavilla.
- f) Yksi tehokkaimmista tavoista välittää asianmukaista tietoa kehitysvammaisille henkilöille vaikuttaisi olevan viestintä kuvien avulla. Valitettavasti tätä keinoa käytetään hyvin harvoin Euroopan unionissa.

6.2 Äänestäminen äänestyspaikassa

6.2.1 Perustapa osallistua vaaleihin on äänestäminen äänestyspaikassa. Se on myös suosituin ja eräissä maissa ainoa vaaleihin osallistumisen tapa. Siksi on hyvin tärkeää, että henkilöillä, joilla on erilaisia toimintarajoitteita, on täysin esteetön pääsy äänestyspaikkoihin, ja että vaalilautakunnilla, jotka ovat vastuussa äänestyksen toimittamisesta äänestyspaikoissa, on varusteet ja valtuudet näiden ihmisten tarvitseman avun antamiseen. Muita lainsäädännön tarjoamia tai organisatorisia ratkaisuja näiden äänestäjien osallistumiseen (esim. kirjeäänestys, äänestyksen toimittaminen muualla kuin äänestyspaikassa, valtakirjalla äänestäminen, ennakoäänestys tietyissä äänestyspaikoissa) voidaan pitää täydentävinä vaihtoehtoina vammaisille henkilöille, mutta ne eivät voi korvata heidän oikeuttaan äänestää henkilökohtaisesti äänestyspaikassa vaalipäivänä.

6.2.2 Kahdessatoista jäsenvaltiossa vammaisella henkilöllä ei ole oikeutta vaihtaa äänestyspaikkaa esimerkiksi sillä perusteella, että hän katsoisi toisen äänestyspaikan soveltuvan hänelle toimintarajoitteen vuoksi asuinpaikan mukaan osoitettua äänestyspaikkaa paremmin. Onneksi

tämä mahdollisuus on olemassa 15 jäsenvaltiossa. Menettely on yleensä yksinkertainen. Esimerkkejä:

- **Unkarissa** kuka tahansa voi ilmoittaa viimeistään kaksi päivää ennen vaaleja (kansallisen vaaliviraston verkkosivujen kautta, käymällä henkilökohtaisesti kunnanvirastossa tai lähettämällä pyyntö postitse) tarvitsevansa esteettömän äänestyspaikan. Vastaava menettely on olemassa eräissä muissa maissa, kuten **Sloveniassa**, jossa aikaraja on kolme päivää, ja **Tanskassa**, jossa aikaraja on kahdeksan päivää.
- **Italiassa** tällainen menettely on mahdollinen vielä vaalipäivänäkin, ja lisäksi paikallisviranomaiset huolehtivat liikuntarajoitteisten henkilöiden kuljetuksesta heille soveltuvaan äänestyspaikkaan. Kuljetus tarjotaan myös **Bulgariassa**.
- **Kroatiassa** ja **Puolassa** äänestäjillä on kaksi vaihtoehtoa: he voivat äänestää muualla kuin kotipaikassaan, jos he ovat noudattaneet ennakkorekisteröintimenettelyä (rekisteröityminen kotipaikan ulkopuolella äänestäväksi äänestäjäksi), tai saada todistuksen, jonka nojalla he voivat äänestää missä tahansa äänestyspaikassa.
- **Slovakiassa** äänestäjä voi hakea äänestyskortin henkilökohtaisesti pysyvän asuinpaikkansa kunnanvirastosta vielä viimeisenä arkipäivänä ennen vaalipäivää (jolloin kortti annetaan välittömästi) tai pyytää sitä kirjeitse tai sähköpostitse vähintään 15 arkipäivää ennen vaalipäivää (jolloin kunta lähettää kortin kolmen arkipäivän kuluessa pyynnön saamisesta).
- **Liettuassa** on otettu käyttöön erittäin joustava järjestely, jonka voi toteuttaa vaalipäivänä äänestäjän valitsemassa äänestyspaikassa: vaalilautakunta lähettää sähköisesti pyynnön äänestäjälle asuinpaikan perusteella osoitettuun äänestyspaikkaan ja saatuaan sähköisesti vahvistuksen siitä, ettei äänestäjä ole äänestänyt missään muussa äänestyspaikassa, lisää henkilön sen äänestyspaikan vaaliluetteloon, johon tämä on saapunut.
- Myös **Alankomaissa** on mahdollista äänestää missä tahansa äänestyspaikassa.
- **Saksassa** jokainen äänestäjä voi viimeistään toiseksi viimeisenä päivänä ennen vaaleja klo 18.00 hakea äänestyskorttia (*Wahlschein*), jonka haltija voi äänestää missä tahansa hallinnollisen piirinsä tai kaupunkinsa äänestyspaikassa.

6.2.3 Kysymystä äänestyspaikkojen mukauttamisesta vammaisten henkilöiden tarpeiden ottamiseksi huomioon käsitellään hyvin eri tavoin eri jäsenvaltioiden lainsäädännössä. Yhdessätoista EU-maassa sovelletaan peruseriaatetta, jonka mukaan kaikkien äänestyspaikkojen on oltava esteettömiä. Lähempi tarkastelu paljastaa kuitenkin, että esteettömyys käsitetään käytännössä varsin suppeasti eli niin, ettei pyörätuolin käyttäjän tiellä saa olla fyysisiä esteitä hänen saapuessaan äänestyspaikkaan mukanaan saattaja, joka voi tarvittaessa työntää pyörätuolia. Monet muut kysymykset ovat jääneet ratkaisematta: näitä ovat esimerkiksi sokeiden henkilöiden tarpeet, niiden tilojen asianmukainen suunnittelu, joissa ihmiset siirtyvät paikasta toiseen, ja virallisten tiedotteiden suunnittelu ja esillepano äänestyspaikoissa. Kuudessa jäsenvaltiossa ei ole lainkaan sääntöjä vammaisten henkilöiden tarpeiden ottamisesta huomioon äänestyspaikoissa. Useissa jäsenvaltioissa äänestyspaikkojen esteettömyys on yleissääntö, joka olisi otettava huomioon päätettäessä äänestyspaikkojen sijainnista.

6.2.4 Vain muutamat jäsenvaltiot ovat realistisesti myöntäneet, että ne eivät pysty täysin mukauttamaan kaikkia äänestyspaikkojaan lyhyellä aikavälillä. Samaan aikaan ne ovat

tiedostaneet tarpeen asettaa vaatimukseksi, että ainakin osa äänestyspaikoista on esteettömiä, ottamalla käyttöön määrällisiä indikaattoreita:

- **Puolan** äänestyspaikoista vähintään 50 prosentin on oltava esteettömiä.
- **Itävallassa** pitäisi olla ainakin yksi esteetön äänestyspaikka jokaisessa kunnassa ja yksi jokaisessa Wienin kaupunkipiirissä.
- **Irlannissa** ja **Unkarissa** on oltava ainakin yksi esteetön äänestyspaikka jokaisella paikkakunnalla.
- **Liettuan** keskusvaalilautakunta, Liettuan vammaisfoorumi ja Liettuan kuntaliitto allekirjoittivat 26. marraskuuta 2018 sopimuksen, jonka nojalla taataan, että vähintään puolet äänestyspaikoista on täysin esteettömiä.

6.2.5 Äänestyspaikat sijaitsevat useimmiten julkisissa rakennuksissa (esimerkiksi kouluissa, terveyskeskuksissa tai paikallishallinnon toimistotiloissa), joita voidaan käyttää vaalien järjestämiseen ilmaiseksi. Valitettavasti monet niistä ovat vanhoissa rakennuksissa, jotka eivät sovellu vammaisten henkilöiden tarpeisiin. **Liettuassa** on otettu käyttöön kiinnostava ratkaisu.²⁴ Jos äänestyspaikkoja ei pystytä muokkaamaan ja varustamaan vammaisten henkilöiden tarpeiden mukaisiksi, olisi äänestyspaikoiksi vuokrattava soveltuvia tiloja, joiden kustannukset katetaan valtion talousarviosta.

6.2.6 Usein äänestämään lähtevä vammaisen henkilö haluaa äänestyspaikkaan saattajakseen valitseman henkilön, joka voi avustaa häntä ainakin tietyissä äänestämiseen liittyvissä vaiheissa, kuten äänestyslipun poimimisessa, merkintöjen tekemisessä tai valinnan ilmaisemisessa äänestyslippuun sekä äänestyslipun panemisessa vaaliurnaun. Useimmissa jäsenvaltioissa avustaminen on sallittua ja säännöt asiasta ovat hyvin joustavat. Äänestäjän tekemä avustajavalinta on yleensä sitova, eikä kukaan voi kyseenalaistaa sitä. Yleisin rajoitus on, että vaalilautakunnan jäsen ei voi toimia avustajana. Kuitenkin esimerkiksi **Luxemburgissa**, **Ruotsissa**, **Saksassa** ja **Tanskassa** äänestäjä voi nimetä myös vaalilautakunnan jäsenen avustajakseen. **Suomessa** on mahdollista valita avustajaksi joko lautakunnan jäsen tai jokaisessa äänestyspaikassa saapuvilla oleva vaaliavustaja. **Unkarissa** äänestäjää voi avustaa joko vapaasti valittu henkilö tai kaksi vaalilautakunnan jäsentä yhdessä.

6.2.7 Monissa maissa ei sovelleta ikärajaa, joten avustajana voi toimia myös henkilö, joka ei ole vielä äänioikeutettu (esim. äänestäjän lapsi tai lapsenlapsi). Näin on esimerkiksi **Belgiassa**, **Itävallassa**, **Liettuassa**, **Puolassa**, **Ranskassa**, **Ruotsissa** ja **Saksassa**. Monissa maissa kuitenkin edellytetään, että avustaja on äänioikeutettu (eli ylittää ikärajan) ja jopa että hänellä on oikeus äänestää kyseisessä äänestyspaikassa. Tämä aiheuttaa vaikeuksia äänestäjille ja voi joskus estää äänestämisen. Vaalilautakuntaa pyydetään tietyissä tapauksissa arvioimaan, onko vammaisen äänestäjän valitsema avustaja kykenevä toimimaan avustajana tai tarvitseeko kyseinen äänestäjä tosiasiaa avustajaa. Yhdessä jäsenvaltiossa äänestäjän tulee ensin vanhoa vala, jonka mukaan hän on sokea ja tarvitsee avustajan. Lainsäädännössä vahvistetaan valan sisältö ja valitulle avustajalle esitettävät yksityiskohtaiset kysymykset. Menettely kokonaisuudessaan on saatava päätökseen viimeistään kaksi tuntia ennen äänestyspaikan

sulkeutumista, tai oikeus äänestää avustajan kanssa voidaan evätä. Näitä vaatimuksia sekä sääntöjä toimintarajoitteesta, joka oikeuttaa äänestäjän käyttämään avustajaa (esim. vain sokeat henkilöt), ja äänestäjälle (pääasiassa näkövammaisille henkilöille) asetettua velvoitetta esittää lääkärintodistus siitä, että hän ei pysty äänestämään itsenäisesti ja tarvitsee avustajaa, olisi pidettävä perusteettomina. Sama koskee vaatimusta, jonka mukaan vammaisen henkilön avustajan tulee rekisteröityä etukäteen.

- 6.2.8 Kahdessa maassa sovellettava sääntö, jonka mukaan vain vaalilautakunnan jäsenet voivat toimia avustajana, herättää epäilyjä. Se on ristiriidassa vaalisalaisuusperiaatteen kanssa erityisesti pienissä yhteisöissä, joissa kaikki tuntevat toisensa, ja se voi laimentaa ihmisten halukkuutta osallistua vaaleihin.
- 6.2.9 Valtaosassa jäsenvaltioita äänestyslippuun vapaasti tehtävä valinta on tehtävä siihen osoitetussa paikassa (esim. äänestyskopissa). Tätä sääntöä ei kuitenkaan useimmiten noudateta tiukasti. Joustavasti suhtaudutaan myös vaatimukseen, jonka mukaan äänestyskopissa saa olla vain yksi henkilö kerrallaan tai korkeintaan äänestäjä ja hänen avustajansa.
- 6.2.10 **Slovakiassa** jos äänestyspaikka ei ole esteetön vammaiselle henkilölle, äänestyslippu ja vaaliurna tuodaan vaalihuoneiston ulkopuolelle, jotta henkilö voi äänestää. **Belgiassa** äänestäjä voi käyttää nimenomaan vammaisille henkilöille suunniteltua äänestyskoppia, joka on sijoitettu esteettömään paikkaan, joka voi olla vaalihuoneiston ulkopuolella. **Kroatiassa** vaalilautakunnan jäsenet tuovat äänestyslipun ulos ja antavat sen henkilölle, joka ei pysty menemään vaalihuoneistoon, ottavat äänestyslipun henkilön merkittyä siihen valintansa, taitettua sen ja pantua sen kirjekuoreen ja vievät sen sisälle vaalihuoneistoon, missä he poistavat äänestyslipun kirjekuoresta ja panevat sen vaaliurna.
- 6.2.11 Kysymys äänestyspaikkojen ja äänestyskoppien organisoinnista eri jäsenvaltioissa on hyvin ongelmallinen. Missään EU:n jäsenvaltiossa ei ole otettu käyttöön kokonaisvaltaisia ratkaisuja, joilla vakioitaisiin äänestyspaikkojen varustelu ja toiminta niin, että niiden voitaisiin katsoa soveltuvan täysin kaikille äänestäjille. Toisaalta esimerkiksi **Puolassa** on hyvin yksityiskohtaiset säännöt siitä, mitä vaatimuksia niiden äänestyspaikkojen on noudatettava, jotka tunnustetaan virallisesti vammaisille henkilöille esteettömiksi. **Belgiassa** laaditaan aina ennen vaaleja paikallisviranomaisia varten yksityiskohtainen opas siitä, miten äänestyspaikka valmistellaan. Ohjeet julkaistaan internetissä, eli ne ovat laajasti myös äänestäjien saatavilla. Ohjeissa täsmennetään muun muassa ilmoituksissa käytettävä kirjasinkoko, käytävien vähimmäisleveys, luiskojen ja piha-alueiden kaltevuus, pysäköintialueiden varaaminen äänestyspaikkojen eteen sekä vaaliurnien mitat.²⁵
- 6.2.12 Hyvin yleinen virhe on konseptin puuttuminen siitä, miten järjestetään ihmisten siirtyminen paikasta toiseen, eli peräkkäisten äänestysvaiheiden sijaintipaikkojen (paikka, jossa äänestäjä rekisteröidään ja saa äänestyslipun, äänestyskopit ja vaaliurnat) suunnittelemattomuus äänestyspaikassa. Tämä tarkoittaa sitä, että äänestäjät joutuvat usein ohittamaan toisensa ahtaissa tiloissa, mikä on rasittavaa muillekin kuin vammaisille henkilöille.

6.2.13 Yleisimpiä vaikeuksia ovat: liian pienet äänestyskopit, äänestyskopin käyttämisen vaikeus pyörätuolin käyttäjille (he joutuvat esimerkiksi usein siirtämään pois tuolin päästäkseen pyörätuolilla pöydän ääreen), vaihtoehtojen puuttuminen äänestyslippua täytettäessä (istuallaan vai seisaallaan), liian pienet pöydät äänestyslipun täyttämiseen (ainoa paikka, johon äänestäjä voi laskea esimerkiksi laukkunsa, on yleensä lattialla) ja aukon sijainti vaaliurnassa siten, että osa vammaisista äänestäjistä ei pysty itsenäisesti panemaan äänestyslippuaan urnaan.

6.2.14 Useimmissa maissa säännöt äänestyslipun panemisesta vaaliurnaan ovat joustavat. Äänestyslipun voi panna äänestysurnaan paitsi äänestäjä myös hänen valitsemansa muu henkilö. Usein kyse on lapsesta, kun äänestämään on lähdetty koko perheen voimin. Esimerkiksi **Kreikassa**, **Saksassa** ja **Tšekissä** kuka tahansa lautakunnan jäsen voi auttaa vaikkei olisikaan avustaja, ja **Portugalissa** äänestyslippu palautetaan aina vaalilautakunnan edustajalle, joka panee sen vaaliurnaan. Nk. viimeisen kosketuksen periaate eli kahdessa maassa sovellettava käytäntö, jonka mukaan äänestäjän – myös vammaisen äänestäjän – tulee olla viimeinen henkilö, joka koskee äänestyslippua ennen kuin se päätyy vaaliurnaan, on kuitenkin ongelmallinen.

6.2.15 Tiedon saanti äänestyspaikassa on yksi tärkeä osa-alue vaaleihin osallistumisessa. Kansallisessa lainsäädännössä määritetään tarkasti äänestyspaikassa esillä olevan tiedon laajuus ja rajataan se kahteen asiaan: viralliseen perustietoon kaikista ehdokkaista sekä äänestysohjeisiin. Useimmiten vaalilautakunnan jäsenet antavat suulliset ohjeet vammaisille henkilöille, jolloin ongelmat voidaan ratkaista nopeasti ja annettava tieto on mukautettu yksittäisen äänestäjän tarpeisiin. Vaikeuksia voi aiheutua, jos selvennyksiä kaipaava henkilö on kuuro ja puhuu viittomakieltä, sillä vain muutamissa jäsenvaltioissa on mahdollista käyttää verkkopohjaista viittomakielen tulkkia.

6.2.16 Hyvin usein äänestyspaikassa on esillä virallisia tiedotteita, jotka kansallinen vaalien järjestämisestä vastaava taho on tuottanut. Yleinen virhe on sijoittaa tiedotteet sellaiselle korkeudelle, jolta esimerkiksi pyörätuolin käyttäjä ei pysty niitä lukemaan. Kuitenkin esimerkiksi **Puolassa** säännöissä nimenomaisesti todetaan, että tietojen tulee olla kaikkien luettavissa.

6.2.17 Eräissä maissa on myös käytössä äänestyspaikoissa muita ratkaisuja sellaisia henkilöitä varten, joilla on jokin toimintarajoite:

- **Espanjassa** samat selkokielliset vaali- ja esteettömyysesitteet ja -tiedotteet, jotka julkaistaan vaalien verkkosivustolla, myös tulostetaan ja lähetetään kaikkiin äänestyspaikkoihin. Sisäministeriö laatii kutakin vaalia varten omat esitteet yhteistyössä suurimpien vammaisjärjestöjen kanssa.
- **Liettuassa** keskusvaalilautakunnan julkaisemat tiedotteet, joissa on kirjalliset ohjeet äänestämisestä myös pistekirjoituksella, ovat saatavilla äänestyspaikoissa.
- **Maltan** lainsäädännössä säädetään, että kussakin äänestyspaikassa on oltava äänilaite ja pistekirjoituslomake, joissa luetellaan äänestyslipulla olevat ehdokkaat ja puolueet.
- **Portugalissa** ja **Irlannissa** jokaisessa äänestyspaikassa on nähtävillä äänestyslipun suurennos.

- Eräissä jäsenvaltioissa (esim. **Alankomaat, Belgia, Ruotsi**) äänestäjät voivat käyttää suurennuslasia, jollainen on saatavilla kaikissa äänestyspaikoissa.

6.2.18 Huomioita

- a) Voimassa olevista säännöistä huolimatta valtaosa EU:n äänestyspaikoista on sellaisia, että ne eivät sovellu kaikilta osin tai yleisesti sellaisten henkilöiden tarpeisiin, joilla on jonkinlainen toimintarajoite, eikä tilannetta pystytä korjaamaan nopeasti. Paras ratkaisu tilanteeseen onkin toistaiseksi se, että vammaisten äänestäjien annetaan vaihtaa äänestyspaikkaa, kun äänestyspaikka on osoitettu asuinpaikan perusteella. Tähän muutokseen tarvittavan hallinnollisen menettelyn tulisi olla yksinkertainen ja nopea.
- b) Kaikkien vammaisten äänestäjien tulisi voida vapaasti valita, kuka avustaa heitä heidän äänestäessään äänestyspaikassa. Avustajiin sovellettavat lisäehdot, joita sovelletaan useissa maissa, eivät vaikuta perustelluilta.
- c) Monissa maissa on otettu käyttöön mielenkiintoisia käytännön järjestelyjä, joiden avulla äänestäjille, joilla on erilaisia toimintarajoitteita, turvataan asianmukainen tiedonsaanti äänestyspaikassa. Tärkeimmät ja myös nopeasti toteutettavissa olevat ratkaisut ovat: virallisten tiedotteiden ja äänestyslippujen kopioiden sijoittaminen tarkoituksenmukaisen kokoisina korkeudelle, josta ne ovat helposti luettavissa, tiedon tarjoaminen pistekirjoituksella sokeita henkilöitä varten ja mahdollisuus käyttää verkkopohjaista viittomakielen tulkkia.
- d) On erittäin tärkeää, että määritetään hyvin yksityiskohtaiset periaatteet (oikeudelliset säännöt tai ohjeet paikallisviranomaisille ja vaalilautakunnille) vaalilautakunnan tilojen käytännön järjestelyistä ja työn organisoinnista. Säännöissä olisi määritettävä muun muassa alueen rakenteellinen suunnittelu siten, että ihmiset voivat liikkua esteettömästi, äänestyskoppien koko, sijainti ja varustelu, vaaliurnan esteettömyys sekä pysäköintijärjestelyt ja pääsy vaalihuoneistoon.

6.3 Äänestyslippu

6.3.1 Äänien antamistapa Euroopan parlamentin vaaleissa vaihtelee suuresti EU-maiden välillä. Se on usein yksi ratkaisevista tekijöistä siinä, onko vammaisilla henkilöillä todellisuudessa mahdollisuus äänestää itsenäisesti. Joskus äänestyslipun malli ja vaadittu äänestystapa ovat ylittämätön este, jolloin äänestykseen tarvitaan apua toiselta henkilöltä, jolle äänestäjän on pakko paljastaa valintansa.

6.3.2 Kun vaalijärjestelmä edellyttää, että äänestäjän täytyy tehdä jokin asia ja lisäksi mahdollisesti vielä jokin toinenkin asia (esim. valita poliittinen puolue ja lisäksi halutessaan valita mieluisin ehdokkaansa), järjestelmään on luotava vammaisille äänestäjille mahdollisuus käyttää kaikkia oikeuksiaan.

6.3.3 Toiminnot, jotka äänestäjän on eri jäsenvaltioissa tehtävä äänestääkseen, voidaan jakaa kolmeen ryhmään:

- jonkinlaisen merkinnän tekeminen äänestyslipun tiettyyn kohtaan (”x”, ”+”, ”v”, ruudun mustaaminen, numeron ympäröiminen)
- yhden kortin valitseminen nipusta kortteja, joissa on poliittisten puolueiden nimet
- jonkun asian kirjoittaminen äänestyslipulle (numero, nimi tai sukunimi).

6.3.4 Jäsenvaltiot voidaan jakaa äänestäjältä edellytetyn toiminnon perusteella seuraaviin ryhmiin:

- maat, joissa tehdään merkintä (esim. ”x” tai ”+”), ympäröidään numero tai mustataan ruutu yhdessä tai useammassa äänestyslipun kohdassa (puolueen tai ehdokkaan ilmaisemiseksi tai ehdokkaiden valitsemiseksi puoluelistalta): **Alankomaat, Belgia, Bulgaria, Itävalta, Kroatia, Kypros, Luxemburg, Portugali, Puola, Romania, Saksa, Slovenia, Tanska ja Unkari**
- maat, joissa äänestäjä valitsee ensin saamastaan nipusta kortin, jossa on puolueen nimi, ja merkitsee sen jälkeen korttiin valitsemansa ehdokkaan tai ehdokkaat merkinnällä (esim. ”x” tai ”+”) tai mustaamalla tietyn ruudun: **Kreikka, Latvia, Slovakia ja Tšekki**
- maat, joissa ääni annetaan tekemällä merkintä poliittisen puolueen nimen viereen mutta joissa äänestäjän täytyy tai hän voi myös kirjoittaa tietyn ehdokkaan (tai ehdokkaiden) numeron tai sukunimen: **Italia ja Liettua**
- maat, joissa ääni annetaan kirjoittamalla valinta äänestyslipulle (puolueen nimi, ehdokkaan numero tai nimi): **Suomi ja Viro**
- maat, joissa äänestäjä ei tee mitään merkintää tai kirjausta äänestyslipulle, vaan valitsee saamastaan nipusta kortin, jossa on valitun puolueen nimi, ja panee sen vaaliurnaon: **Espanja ja Ranska**
- maat, joissa ehdokkaiden sukunimien vieressä oleviin ruutuihin merkitään numeroita suosituimmuusjärjestyksen osoittamiseksi: **Irlanti ja Malta**
- maa, jossa käytetään monimutkaista äänestyslippujärjestelmää: **Ruotsi** (äänestäjä valitsee kolmen erivärisen kortin väliltä, ja sen jälkeen kortista riippuen saattaa myös olla mahdollista – mutta ei aina – merkitä tietty ruutu tai kirjoittaa joko puolueen tai ehdokkaan nimi).

6.3.5 Kirjainten koko ja äänestyslipun koko ovat erittäin tärkeitä asioita äänestäjälle, jonka saamaan äänestyslippuun on painettu ehdokkaiden nimet ja puolueiden nimet. Kirjasinkoosta ja usein myös äänestyslipun koosta päättää yleensä vaalien järjestämisestä vastaava taho. On kuitenkin myös maita, joissa paperin mitat määritetään laissa. EU-maiden välillä on suuria eroja A4-koosta jopa A2-kokoa suurempiin kokoihin. **Belgian** säännöt ovat varsin mielenkiintoiset: ne koskevat ainoastaan äänestyslipun pituutta, joka voi alueen mukaan olla 36 tai 72 cm. **Kyproksessa** puolestaan on päätetty, että äänestyslippu voi olla kooltaan enintään 16 x 70 cm. **Bulgariassa** kootaan erityinen vihkonen, jos ehdokasluettelo on pitkä.

6.3.6 Suosituin ja samaan aikaan yksinkertaisin tapa äänestää Euroopan parlamentin vaaleissa on kirjata merkintä ”x” tai muu vastaava ehdokkaan nimen tai puolueen nimen vieressä olevaan ruutuun. Tätä ratkaisua käytetään 12 maassa. Kahdessa maassa ruutu on mustattava, ja kahdessa muussa maassa merkitään ”x” nimen tai sukunimen viereen ilman että tätä varten olisi varattu erityinen kohta.

- 6.3.7 Muita tapoja valinnan ilmaisemiseen ovat ehdokkaan numeron ympäröiminen (**Slovakia** ja **Slovenia**) tai merkinnän tekeminen ehdokkaan nimen viereen vaalilautakunnalta saadulla leimalla (**Romania**). **Luxemburgissa** ympyrän piirtäminen tai merkinnän ”x” (tai vastaavan) tekeminen äänestyslipun yläosaan tulkitaan koko listan kannattamiseksi, vaikkakin äänestäjällä on myös mahdollisuus jakaa kuusi ääntään kannattamilleen ehdokkaille; yksi ehdokas voi saada enintään kaksi ääntä (ilmaistaan merkitsemällä kaksi ”x”-merkkiä nimen viereen).
- 6.3.8 Useimpien jäsenvaltioiden lainsäädännössä suhtaudutaan hyvin joustavasti äänestyslipulle tehtyjen merkintöjen laatuun, joskin esimerkiksi **Puolassa** ”x”-kirjaimen kahden viivan risteyskohdan on oltava asianomaisessa ruudussa, jotta ääni hyväksytään. Monissa maissa kuitenkin tunnustetaan, että jos äänestäjän aikomuksesta ei ole epäselvyyttä, ei tarvita liian muodollisia sääntöjä, joiden mukaan ääni olisi hylättävä esimerkiksi, jos viivojen risteyskohta ei ole täsmällinen tai ympyrä ei tee täyttä kierrosta. Esimerkiksi **Portugalissa** ääni otetaan huomioon, jos siinä selvästi ilmaistaan äänestäjän tahto, vaikka äänestäjän tekemä merkintä olisi epätäydellinen tai ruudun ulkopuolella.
- 6.3.9 Kysymys äänen hyväksyttävyydestä on sidoksissa teknisiin keinoihin, joiden avulla henkilöt, joilla on toimintarajoitteita, ja erityisesti sokeat ja näkövammaiset henkilöt ja henkilöt, joiden kyky käyttää käsiä on rajoittunut, voivat antaa äänensä itsenäisesti ja voiden luottaa siihen, että ääni otetaan asianmukaisesti huomioon ja lasketaan. Seitsemässä jäsenvaltiossa äänestäjä voi saada äänestyslipulle erityisen kansilehden, jossa osoitetaan täsmällinen kohta, johon tarvittava merkintä olisi tehtävä.²⁶ Niissä ei kuitenkaan aina ole pistekirjoitusta, mikä tekee itsenäisestä äänestämisestä hyvin vaikeaa sokeille henkilöille. Muissa maissa tällaisia ratkaisuja ei ole tarjolla sokeille ja heikkonäköisille henkilöille tai niille, joilla on kirjoittamisvaikeuksia, vaan näiden täytyy turvautua lähiomaistensa tai läheisten ystävien apuun äänen antamiseksi.
- 6.3.10 Vain kahdessa jäsenvaltiossa (**Espanja** ja **Ruotsi**) niistä seitsemästä maasta, joissa äänestäjä (ensimmäisenä tai ainoana äänestysmenettelyn vaiheena) valitsee kaikkien puolueiden nimikortit sisältävästä nipusta yhden kortin, jossa on puolueen (vaalitoimikunnan) nimi, on käytössä järjestelyjä, joiden avulla sokeat henkilöt voivat löytää haluamansa kortin itsenäisesti: kortit on suljettu pistekirjoituksella varustettuihin kuoriin, jolloin halutun kortin voi poimia helposti.
- 6.3.11 Seitsemässä jäsenvaltiossa äänestäjät kirjoittavat äänestyslipulle valitun ehdokkaan numeron tai nimen tai sen puolueen nimen, jolle he antavat äänensä. Tämä ratkaisu on hyvin hankala monille ihmisille ja lisää riskiä siitä, että ääni hylätään epäselvän käsialan (joka usein johtuu toimintarajoitteesta) vuoksi. Tällöin heidän kannatustaan tietylle ehdokkaalle ei oteta huomioon tai vain heidän äänensä tietylle puolueelle lasketaan. Yhdessä jäsenvaltiossa äänestyslippu hylätään, jos siinä on jokin muu merkintä tai sana ehdokasnumeron lisäksi. Näistä jäsenvaltioista vain **Malta** tarjoaa näkövammaisille henkilöille apua: pistekirjoituslomake ja äänilaite ovat saatavilla pyynnöstä mutta ilman etukäteisilmoituksen tarvetta. Jos henkilö ei vieläkään pysty äänestämään, vaaliavustajat auttavat tarpeen mukaan. Äänestyskopin alue suljetaan muilta ihmisiltä avunannon ajaksi.

26

Myös Irlannissa on tarjolla tällaisia kansilehtiä mutta vain kansanäänestyksissä ja presidentinvaaleissa.

6.3.12 Joissakin jäsenvaltioissa äänestäminen ei ole yksi suoraviivainen toimi, vaan äänestäjällä on useita eri vaihtoehtoja, joita voi olla vaikea hahmottaa. **Liettuassa** on mahdollista valita nollasta viiteen suosituinta ehdokasta. **Slovakiassa** on mahdollista valita enintään kaksi ehdokasta. **Luxemburgissa** äänestäjällä on tietty määrä ääniä, jotka hän voi jakaa ehdokkaille, ja yhdelle ehdokkaalle voi jopa antaa kaksi ääntä. **Maltassa** ilmoitetaan enintään viiden ehdokkaan suosituimmuusjärjestys. **Ruotsissa** äänestäjän tulee ensin valita yksi kolmesta äänestyslippusta ja sen jälkeen toimia eri tavoin valitusta kortista riippuen, ja lisäksi tietyissä tilanteissa on mahdollista paitsi valita suosituin ehdokas listalta myös kirjoittaa lippuun sellaisen henkilön nimi, jota ei ole listalla. Näiden maiden viranomaisten jakamissa oppaissa pyritään selittämään äänestäjän käytävissä olevien yksittäisten vaihtoehtojen vaikutukset. **Ruotsissa**, missä järjestelmä on monimutkaisin, käytetään julisteita, joissa äänestysmenettely selostetaan vaihe vaiheelta.

6.3.13 Huomioita

- a) Vammaisille äänestäjille äänestämisen tekninen puoli on yhtä tärkeä kuin tiedonsaanti ja pääsy äänestyspaikkaan. Helpoin ratkaisu on merkinnän ”x” tai vastaavan tekeminen riittävän suureen ruutuun. Sokeille ja heikkonäköisille henkilöille sekä niille, joilla on vaikeuksia kirjoittaa kynällä, toimiva ratkaisu on käyttää erityisiä äänestyslippujen kansilehtiä, jotka on laadittu pistekirjoituksella ja selkokielellä (esim. vain ehdokkaiden numerot). Sen sijaan äänen antaminen piirtämällä ympyrä esimerkiksi ehdokkaan numeron ympärille on hyvin hankalaa äänestäjille, joiden kyky käyttää käsiä on rajoittunut.
- b) Jos äänestäjä valitsee saamastaan korttiniipusta kortin, jossa on puolueen nimi, yksittäisten puolueiden korteissa käytetyn kirjainkoon on oltava riittävän suuri ja kortteihin tulee painaa teksti myös pistekirjoituksella tai korttien tulee olla saatavilla pistekirjoituksella varustetuissa kirjekuorissa, jotta sokeat henkilöt voivat valita oikean kortin.
- c) Äänen antaminen siten, että kirjoitetaan ehdokkaan numero tai nimi tai puolueen nimi äänestyslipulle, on hankalaa ja aiheuttaa riskin, että ääni hylätään. Olisikin siksi aiheellista valtion vaaliperinteistä riippumatta harkita tämän säännön muuttamista.
- d) Äänestysmenettelyä käsittelevä tiedotus olisi mukautettava kehitysvammaisten henkilöiden tarpeisiin. Paras ratkaisu on käyttää yksinkertaisista lauseista muodostuvaa tekstiä tai kaaviokuvana annettavia ohjeita. Tämä on erityisen tärkeää maissa, joissa äänestysmenettely on monimutkainen ja äänestäjän täytyy tehdä useita valintoja ja toimia niiden mukaisesti. Äänestäjille on selitettävä paitsi menettelyn seuraavat vaiheet myös niiden seuraukset.

6.4 Ennakkoäänestys ennen vaalipäivää tarkoitukseen varatuissa äänestyspaikoissa

6.4.1 Kymmenen jäsenvaltiota tarjoaa ainakin tietyille äänestäjäryhmille mahdollisuuden äänestää etukäteen käymällä henkilökohtaisesti äänestämässä tarkoitukseen varatussa äänestyspaikassa, yleensä paikallishallinnon tiloissa. Äänestyspaikat sijaitsevat tiloissa, jotka on mukautettu liikuntarajoitteisten henkilöiden tarpeisiin.

6.4.2 Kahdeksassa maassa tämä oikeus koskee kaikkia kansalaisia, kun taas kahdessa maassa ennakkoäänestys on mahdollista vain tietyille ryhmille. Toimintarajoite ei ole peruste ennakkoäänestämiseksi. Kuitenkin sairaalassa olevat henkilöt tai henkilöt, jotka oletettavasti ovat sairaalassa vaalipäivänä, saavat äänestää ennakkoon.

6.4.3 Useimmissa maissa ennakkoäänestys ei edellytä äänestäjältä mitään hallinnollisia toimia, joskin muutamissa maissa äänestäjän täytyy rekisteröityä ennakkoäänestykseen etukäteen. Äänestäjä vain menee äänestyspaikkaan sen aukioloaikana. **Suomessa** ennakkoäänestys on mahdollista myös sairaaloihin ja hoitokoteihin avatuissa äänestyspaikoissa.

6.4.4 Huomioita

a) Ennakkoäänestys voi olla tehokas keino auttaa vammaisia henkilöitä osallistumaan vaaleihin. Koska ennakkoäänestys on mahdollista vähintään muutaman päivän ajan, paikallisviranomaisten on helpompi järjestää ihmisille kuljetus äänestyspaikkoihin.

b) Hoitokodeissa äänestys voidaan järjestää arkipäivänä, jolloin yleensä on enemmän henkilökuntaa paikalla kuin sunnuntaisin, joka on useimmissa maissa perinteinen vaalipäivä.

6.5 Kirjeäänestys

6.5.1 Eräät jäsenvaltiot tarjoavat äänestysmaassa asuville äänestäjille mahdollisuuden saada äänestyslipun etukäteen (ennen vaalipäivää) täytettäväksi henkilökohtaisesti, minkä jälkeen se lähetetään postitse tai lähettipalvelun välityksellä tai sen toimittaa vaalilautakunnalle toinen henkilö (muu kuin vaalilautakunnan jäsen). Tässä katsauksessa kirjeäänestyksellä tarkoitetaan kaikkia näitä äänestystapoja.

6.5.2 **Espanjassa, Luxemburgissa ja Saksassa** kaikki kansalaiset voivat äänestää kirjeitse. **Irlannissa, Itävallassa, Puolassa, Sloveniassa ja Ruotsissa** kirjeäänestys on sallittua tarkasti rajatuille ihmisryhmille, jotka eivät pääse äänestyspaikkaan vaalipäivänä; näihin kuuluvat myös vammaiset henkilöt.

6.5.3 **Tanskassa** on käytössä yhdistelmäjärjestely, jossa on kirjeäänestyksen piirteitä. Mahdollisuudet ennakkoäänestykseen ovat laajat – kolmesta viikosta kahteen päivään ennen vaaleja – ilmoitetuissa äänestyspaikoissa. Jos henkilö ei pääse äänestyspaikkaan, ennakkoäänestyksen voi hoitaa myös kirjeitse. Sairaaloissa, hoitokodeissa ja muissa vastaavissa laitoksissa johto kerää asianmukaisesti suojatut äänestysliput laitoksissa olevilta henkilöiltä ja toimittaa ne vaalilautakunnalle. Erityiset vaalivirkailijat huolehtivat täytettyjen äänestyslippujen hakemisesta vammaisilta henkilöiltä näiden kotoa.

6.5.4 Maissa, joissa äänestäjän täytyy ilmaista toiveensa kirjeäänestykseen saadakseen äänestyslipun, menettelyt ovat helppokäyttöisiä: lomake toimitetaan aina tiettyyn virastoon (äänestäjän ei välttämättä tarvitse tehdä sitä henkilökohtaisesti), ja eräissä maissa hyväksytään myös postitse lähetetty pyyntö, verkossa täytetty lomake tai jopa puhelinsoitto. Useimmiten äänestyslippu lähetetään ilmaiseksi kotiosoitteeseen. **Espanjassa ja Irlannissa** sen voi hakea tietyistä virastoista. **Espanjassa** vammaisen henkilö, joka ei voi mennä postitoimistoon pyytämään

kirjeäänestysmahdollisuutta tai hakemaan äänestyslippua, voi pyytää julkista notaaria antamaan maksutta valtakirjan, jonka nojalla vammaisen äänestäjän nimeämä henkilö voi täyttää kirjeäänestykseen osallistumisen edellyttämät muodollisuudet. **Saksassa** äänestäjät, joilla on toimintarajoitteita, voivat pyytää viranomaisilta apua tarvittavien asiakirjojen saamiseksi sitä varten, että he voivat antaa äänensä kirjeitse.

6.5.5 Äänestäjän täyttämän äänestyslipun lähettäminen (postitse tai lähettipalvelun välityksellä) on ilmaista. **Ruotsissa** erityisedustaja (esimerkiksi postinjakaja) hakee äänestäjältä kirjekuoren, johon täytetty äänestyslippu on suljettu, ja toimittaa sen vaalilautakunnalle. Äänestyslipun sulkee kirjekuoreen äänestäjä (tai tarvittaessa avustaja) kyseisen edustajan ja todistajan läsnä ollessa. **Itävallassa, Puolassa ja Ruotsissa** äänestäjä, joka on ilmaissut toiveensa äänestää kirjeitse ja saanut äänestyslipun, voi muuttaa mieltään ja – sen sijaan, että lähettäisi äänestyslipun takaisin – viedä sen henkilökohtaisesti äänestyspaikkansa vaaliurnaun vaalipäivänä.

6.5.6 **Puolassa ja Saksassa** sokeat äänestäjät voivat saada erityisen kansilehden äänestyslipulle (saman kuin äänestyspaikassa), jotta he voivat äänestää täysin itsenäisesti.

6.5.7 Huomioita

- a) Kirjeäänestys antaa vammaisille henkilöille huomattavasti paremmat mahdollisuudet osallistua vaaleihin.
- b) Ratkaisun tehokkuus ja suosio edellyttävät kuitenkin, että menettelyt osallistumistoiveen ilmaisemiseksi ja äänestyslipun saamiseksi ja palauttamiseksi täytettynä ovat yksinkertaisia ja maksuttomia.
- c) Äänestäjille tulisi lähettää äänestyslipun lisäksi tietoa yksittäisen äänestäjän toimintarajoitteeseen mukautetussa muodossa ja tarvittaessa myös kansilehti sokeita ja näkövammaisia henkilöitä varten.

6.6 Äänestyksen toimittaminen muualla kuin äänestyspaikassa (nk. kiertävä vaaliurna)

6.6.1 Tämä äänestystapa on erilaajuisena käytössä 17 jäsenvaltiossa. Niistä kahdessatoista tarjotaan mahdollisuutta antaa ääni vaaliurnaun, joka tuodaan äänestäjän asuinpaikkaan (esim. koti, sairaalasankey tai hoitokoti) tai muuhun paikkaan, joka voi olla esimerkiksi vaalihuoneiston edessä (kun vaalihuoneistoon meneminen on äänestäjälle liian hankalaa). Äänestäjän näkökulmasta tilanne on sama viidessä muussakin maassa, joissa äänestyksessä ei käytetä vaaliurnaa (eli ääntä ei konkreettisesti panna vaaliurnaun), vaan vaalilautakunnan jäsenet käyvät keräämässä asianmukaisesti suojatun äänestyslipun kirjekuoreen (joka edustaa vaaliurnaa) suoraan äänestäjältä.

6.6.2 Tällaista äänestystä voivat käyttää henkilöt, joiden toimintarajoite tai terveydentila estää heitä pääsemästä äänestyspaikkaan. Monissa maissa riittää, jos on sairaalahoidossa tai hoitokodissa vaalipäivänä, tai – kuten **Liettuassa** – vähintään 70-vuotias. Eräissä maissa on säädetty virallisista vaatimuksista, kun taas toisissa arvioidaan yksilön tilannetta joustavammin ja

huomioon otetaan myös tilapäiset liikkumisvaikeudet (esim. potilaan kotihoito toimenpiteen jälkeen).

- 6.6.3 Menettely, jota noudattaen ilmaistaan aikomus äänestää muualla kuin äänestyspaikassa, on EU:n jäsenvaltioissa hyvin joustava: virallisen hakemuksen täyttämisen lisäksi usein hyväksytään puhelinsoitto tai sähköpostiviesti. Vain yhdessä maassa vaaditaan lääkärintodistuksen esittämistä siitä, että henkilö ei pysty menemään äänestyspaikkaan.
- 6.6.4 Kahdessatoista maassa on käytössä joustavin mahdollinen ratkaisu: vaaliuurnan tuominen äänestäjän asuinpaikkaan. Yleisin rajoitus tähän on vaatimus, jonka mukaan äänestäjän asuinpaikan tulee sijaita siinä kunnassa, jossa äänestäjälle osoitettu äänestyspaikka sijaitsee. Kolmessa maassa mahdollisuus äänestää muualla kuin äänestyspaikassa on rajattu vain sairaalapotilaisiin ja hoitokodeissa asuviin vuodepotilaisiin, jotka eivät voi liikkua itsenäisesti. Kahdessa muussa maassa sallitaan vaaliuurnan siirtäminen äänestyspaikassa, jos äänestäjä ei fyysisten esteiden vuoksi pääse vaaliuurnan luo. Vaaliurna ja äänestysliput voidaan jopa viedä ulos vaalihuoneiston edustalle.
- 6.6.5 **Slovakiassa, Suomessa ja Virossa** myös vammaisten äänestäjien omaishoitajat voivat äänestää samalla käyttäen samaa vaaliuurnaa. Edellytyksenä tähän ovat ennakoilmoituksen tekeminen, kuuluminen saman vaalilautakunnan piiriin ja läheinen suhde äänestäjään.
- 6.6.6 Noin puolessa jäsenvaltioita äänestys muualla kuin äänestyspaikassa toimitetaan vaalipäivänä, muissa vaaleja edeltävinä päivinä. Äänestäjälle ilmoitetaan yleensä aikavälistä, milloin kotiäänestys toimitetaan, mutta vain neljässä maassa aikaväli on suhteellisen lyhyt (enintään kolme tuntia).
- 6.6.7 Vammaiset äänestäjät, jotka äänestävät muualla kuin äänestyspaikassa, voivat saada samanlaista apua kuin äänestyspaikassa: kansilehdet sokeille henkilöille (jos saatavilla kyseisessä maassa) tai toisen henkilön apu (avustaja).
- 6.6.8 Huomioita
- a) Äänestyksen toimittaminen muualla kuin äänestyspaikassa on erittäin tehokas keino helpottaa vammaisten henkilöiden äänestämistä. Kustannusnäkökulmasta on kuitenkin kannattavaa yhdistää tähän ratkaisuun kirjeäänestys, sillä ne voivat täydentää toisiaan.
  - b) Väliaikaisena ratkaisuna odottaessa äänestyspaikkoihin tehtäviä parannuksia olisi harkittava äänestyslippujen ja pienen lisävaaliuurnan viemistä vaalihuoneiston ulkopuolelle, jotta äänestäjät voivat antaa äänensä siellä.
  - c) Sairaille tai vakavasti vammaisille henkilöille voi olla hyvin koettelevaa odottaa useita tunteja vaalilautakuntaa tulevaksi vaaliuurnan kanssa. Aikavälin, jona äänestys on määrä toimittaa, olisi oltava lyhyt.

6.7 Valtakirjalla äänestäminen

6.7.1 Valtakirjalla äänestämällä tarkoitetaan vain niitä tapauksia, joissa äänioikeutettu sallii toisen henkilön äänestää puolestaan äänestyspaikassa. Tätä kutsutaan yleisesti äänioikeuden luovuttamiseksi. Valtuutettu antaa äänen äänioikeutetun puolesta, eikä äänioikeutettu ole äänestyshetkellä valtuutetun mukana.

6.7.2 Tämä vaihtoehto on mahdollinen neljässä jäsenvaltiossa: **Alankomaissa** ja **Ranskassa** kaikki äänioikeutetut voivat antaa valtakirjan, **Puolassa** vammaiset henkilöt ja yli 75-vuotiaat voivat antaa valtakirjan ja **Belgiassa** tämä oikeus on varsin suurilla äänestäjäryhmillä, myös sairailta ja vammaisilla henkilöillä, edellyttäen että he esittävät tarvittavan lääkärintodistuksen.

6.7.3 Valtuutetun on oltava äänioikeutettu samassa äänestyspaikassa kuin valtakirjan antaneen äänioikeutetun. Säännöstä voidaan poiketa erillisillä hallinnollisilla menettelyillä.

6.7.4 **Puolassa** ja **Ranskassa** äänioikeuden luovutuksen tulee tapahtua paikallisviranomaisen läsnä ollessa; tämä voi tapahtua myös äänioikeutetun kotona. **Belgiassa** äänioikeus luovutetaan erityisellä lomakkeella, johon ei tarvita virallista vahvistusta.

6.7.5 Kaikissa näissä maissa asetetuissa lisärajoituksissa korostetaan myös tämän äänestystavan poikkeuksellista luonnetta. **Belgiassa** henkilö voi saada valtakirjan vai yhdeltä henkilöltä, **Alankomaissa** kahdelta, **Ranskassa** pääsääntöisesti yhdeltä ja toiselta vain, jos valtakirjan antaa ulkomailla oleskeleva henkilö, ja **Puolassa** kahdelta, jos toinen näistä äänioikeuden luovuttaneista on lähiomainen.

6.7.6 Huomioita

- a) Valtakirjalla äänestäminen voi olla täydentävä ratkaisu, mutta sen varjolla ei pidä luopua ponnisteluista sen hyväksi, että kaikki äänioikeutetut voivat osallistua vaaleihin aidosti ja suoraan.
- b) Erityistä huomiota olisi kiinnitettävä siihen, miten äänioikeus luovutetaan (allekirjoitusvaatimus). Vammaisten äänestäjien on voitava tehdä äänioikeuden luovutus asuinpaikassaan.
- c) Yhdelle valtuutetulle annettavien valtakirjojen määrän rajaaminen on tarkoituksenmukaista sääntöjenvastaisuuksien välttämiseksi vaaliprosessissa.

6.8 Sähköinen äänestäminen

6.8.1 **Virossa** kaikki kansalaiset voivat äänestää sähköisesti. Tämä on yksi osatekijä kattavassa järjestelmässä, jossa kansalaiset voivat asioida kansallisten viranomaisten kanssa ja hoitaa lähes kaikki viralliset asiat. Järjestelmän käyttö on niin yleistä, ettei peruskoulutuksen järjestämiselle ole tarvetta. Sähköinen äänestäminen on parhaiten soveltuva ratkaisu monille vammaisille henkilöille Virossa. Äänestyksessä valitaan ehdokkaan numero niin kuin perinteisissä

äänestyspaikoissa. Toisena etuna on, että ehdokasluettelon tarkastelu tietokoneen näytöllä on helpompaa kuin paperisten luetteloiden tutkiminen äänestyspaikassa.

6.8.2 Äänestys on järjestetty **Virossa** niin, että äänestäjät ovat suojassa yrityksiltä painostaa heitä äänestämään tietyllä tavalla. Tämä on hyvin tärkeää vammaisille henkilöille, jotka ovat usein riippuvaisia hoitajistaan. Äänestyksessä sovelletaan viimeiseksi annetun äänen periaatetta: sähköisesti äänestävä henkilö voi muuttaa mieltään ja äänestää uudestaan, jolloin järjestelmä ottaa huomioon viimeisen annetun äänen. Äänestäjä voi muuttaa mieltään vielä silloinkin, kun sähköisen äänestämisen mahdollisuus on päättynyt. Tällöin äänestäjän täytyy kuitenkin mennä henkilökohtaisesti äänestyspaikkaan.

6.8.3 Eräillä **Belgian** alueilla käytetään äänestyspaikoissa erityisiä (automaatin kaltaisia) kiinteitä näyttöpäätelaitteita. Tämä ei kuitenkaan tuo vammaisten henkilöiden tilanteeseen huomattavaa parannusta: ongelmia voivat aiheuttaa näytön korkeus ja luettavuus sekä laitteen käytössä tarvittava sorminäppäryys.

6.8.4 Huomioita

a) Sähköinen äänestäminen on äänestystapa, joka voi soveltua osalle vammaisista henkilöistä, jos se on osa kansalaisten ja viranomaisten välistä kattavaa sähköisen asioinnin järjestelmää. Järjestelmän perustaminen vain vaaleja varten ei ole järkevää. Turvallisuuteen liittyvien teknisten vaatimusten lisäksi tarvittaisiin esimerkiksi huomattavia investointeja äänestystavasta tiedottamiseen erityisesti kun otetaan huomioon, että tiedottaminen henkilöille, joilla on erilaisia toimintarajoitteita, edellyttää viestin mukauttamista.

b) Sähköinen äänestäminen, jossa käytetään kiinteitä laitteita äänestyspaikoissa, ei nykyisellään tuo huomattavaa parannusta vaalien esteettömyyteen vammaisten henkilöiden kannalta. Tilanteen muuttamiseksi on otettava käyttöön teknisiä järjestelyjä, joiden avulla henkilöt, joilla on erilaisia toimintarajoitteita, voivat käyttää näitä laitteita itsenäisesti, ja laitteet on sijoitettava siten, että turvataan aidosti äänestäjien yksityisyys ja äänestyksen salaisuus.

6.9 Äänestys hoitokodeissa ja sairaaloissa

Hoitokodeissa ja sairaaloissa olevat henkilöt eivät useinkaan pysty käyttämään äänioikeuttaan. Niissä maissa, joissa tietyin edellytyksin on mahdollista äänestää muulla tavalla kuin äänestyspaikassa (esim. nk. kiertävään vaaliurnaun tai kirjeäänestyksellä), nämä mahdollisuudet ovat tietenkin tarjolla myös laitoshoidossa oleville. Eräissä maissa on kuitenkin otettu käyttöön erityisjärjestelyjä näitä henkilöitä varten, jotta voidaan tukea kattavasti heidän osallistumistaan vaaleihin. Näiden äänestäjien ei tällöin tarvitse noudattaa erityisiä muodollisuuksia ennen vaaleja toisin kuin niiden, joiden terveydentila on vastaava mutta jotka asuvat kotona.

6.9.1 Seitsemässä maassa näitä henkilöitä varten avataan oma äänestyspaikka. Ne ovat avoinna vaalipäivänä yleensä samoina kellonaikoina kuin tavalliset äänestyspaikat. **Puolassa** vaalilautakunnat saavat sulkea äänestyspaikan aikaisemmin, jos kaikki asianomaiset äänioikeutetut ovat käyneet äänestämässä. **Italiassa** äänestyspaikkojen aukioloajat määrittää

sairaalan tai hoitolaitoksen johtaja, ja ne ovat yleensä selvästi muiden äänestyspaikkojen aukioloaikoja lyhyemmät.

- 6.9.2 Ratkaiseva tekijä äänestyspaikan avaamisessa tiettyyn laitokseen on siellä oleskelevien henkilöiden määrä. Tämä vaihtelee suuresti: **Bulgariassa** riittää 10 ihmistä ja **Puolassa** 15. **Maltassa** kynnys on vanhainkodeissa 50 ihmistä, kun taas suurten sairaaloiden nimet mainitaan suoraan vaalilaissa. **Italiassa** raja on 200 ihmistä. **Kroatiassa** ja **Saksassa** vaalilautakuntia asetetaan suuriin laitoksiin ja erityiset liikkuvat vaalilautakunnat tai tavallisten vaalilautakuntien edustajat voivat käydä pienemmissä sairaaloissa ja hoitokodeissa.
- 6.9.3 Muissa maissa on otettu käyttöön erityisiä äänestystapoja, joita voivat käyttää vain sairaaloissa ja hoitokodeissa olevat henkilöt. **Liettuassa** liikkumiskykyiset henkilöt kuljetetaan tiettyihin postitoimistoihin äänestämään ennen vaalipäivää. Jos henkilö ei kykene menemään tällaiseen paikkaan, hänen luonaan käy erityinen lautakunta tuomassa äänestyslipun ja varmistamassa, että henkilö täyttää sen itsenäisesti tai että sen täyttää äänioikeutetun valitsema avustaja äänioikeutetun valvonnassa. **Suomessa** äänestys toimitetaan samaan tapaan kuin äänestyspaikoissa, jotka avataan vain laitoksissa oleskeleville, mutta ennen vaalipäivää (11–5 päivää ennen vaaleja). Samoin toimitaan **Virossa**. **Irlannissa** hoitokodeissa asuvat äänioikeutetut voivat lääkärintodistuksen perusteella hakea pääsyä luetteloon äänioikeutetuista, joilla on erityistarpeita. Kun menettely on saatu päätökseen, erityisvaalitoimitsijat (*Special Returning Officers*) käyvät henkilökohtaisesti heidän luonaan keräämässä äänet.
- 6.9.4 Vuodepotilaat, jotka tarvitsevat ympärivuorokautista hoitoa, saavat äänestää kaikissa niissä maissa, joissa äänestys toimitetaan sairaaloissa ja hoitokodeissa. Useimmat äänestävät omassa huoneessaan tai osastollaan panemalla äänensä vaalilautakunnan tuomaan vaaliurna. Kahdessa massassa tällaiset äänestäjät kuljetetaan sängyssä tai pyörätuolissa soveltuvaan äänestyspaikkaan. Jos äänioikeutettu ei pysty itsenäisesti ilmoittamaan valintaansa, valinnan tekee äänioikeutetun valitsema henkilö äänioikeutetun valvonnassa.
- 6.9.5 Tällaisten laitosten potilaiden ja henkilökunnan välille kehittyy erityinen suhde, johon usein liittyy suuri riippuvuusaste, ja on olemassa riski, että tämä vaikuttaa äänestäjien päätöksiin. Tästä syystä etä-äänestystä (esim. kirjeitse tai internetin kautta) ei pitäisi ajaa näissä laitoksissa, vaan tavoitteena tulisi olla turvata suorat äänestysmuodot, jolloin riippumaton lautakunta voi varmistaa, ettei kukaan henkilökunnan jäsen yritä painostaa äänestäjää äänestämään tietyllä tavalla.
- 6.9.6 Monissa maissa tällaisissa laitoksissa olevat henkilöt – jos niihin ei ole avattu äänestyspaikkaa – voivat käyttää muita äänestystapoja vaalipäivänä tai sitä ennen: tämä merkitsee etupäässä äänestyksen toimittamista muualla kuin äänestyspaikassa tai kirjeäänestystä tai kuljetusta tavalliseen äänestyspaikkaan. Näitä vaihtoehtoja koordinoi hyvin usein laitoksen johto. Eräissä maissa äänestyksen toimittaa liikkuva vaalilautakunta, joka saapuu sairaalaan tai hoitolaitokseen, ilman että laitoksessa oleskelevien henkilöiden tulisi etukäteen pyytää mahdollisuutta osallistua äänestykseen.
- 6.9.7 Lähes joka kolmannessa jäsenvaltiossa henkilöillä, jotka ovat ympärivuorokautisissa hoitolaitoksissa tai pitkäaikaishoidossa sairaalassa, ei ole mahdollisuutta osallistua vaaleihin.

Hyvin monissa maissa vaikka äänestäminen olisi teoriassa mahdollista, oikeuden käyttäminen käytännössä edellyttää suuria ponnisteluja ja tukea perheeltä. Muissa maissa useimmat tällaiset henkilöt pystyisivät osallistumaan vaaleihin, mutta käytössä olevat järjestelmälliset ratkaisut suosivat vain tiettyjä äänestäjiä, yleensä niitä, jotka ovat suuremmissa laitoksissa.

6.9.8 Huomioita

- a) Väestörakenteen muutos ja ikääntyvät yhteiskunnat johtavat hoitolaitoksissa ja sairaaloissa olevien ihmisten määrän kasvuun. Jäsenvaltioiden hallintojen tulisi kiinnittää erityistä huomiota sen varmistamiseen, että näiden ihmisten edellytykset käyttää äänioikeuttaan on turvattu.
- b) Kokemus on osoittanut, että oman äänestyspaikan avaaminen on paras järjestelmällinen ratkaisu, kun laitoksessa on vähintään 50–100 ihmistä, ja pienemmissä laitoksissa oleville henkilöille soveltuu parhaiten äänestyksen toimittaminen käyttäen liikkuvan vaalilautakunnan tuomaa kiertävää vaaliurnaa. Vuodepotilailla tulisi tietenkin aina olla mahdollisuus äänestämiseen muualla kuin äänestyspaikassa.
- c) Kun otetaan huomioon tällaisten laitosten potilaiden ja henkilökunnan välinen erityissuhde, johon liittyy suuri riippuvuusaste, on pyrittävä minimoimaan riski, että äänestäjien päätöksiin pyritään vaikuttamaan. Tästä syystä tavoitteena tulisi olla turvata suorat äänestysmuodot tällaisissa laitoksissa, jolloin riippumaton lautakunta voi varmistaa, ettei kukaan henkilökunnan jäsen yritä painostaa äänestäjää äänestämään tietyllä tavalla.

6.10 Äänestyspakko

6.10.1 Vaaleihin osallistuminen on pakollista kolmessa EU-maassa. **Belgian** ja **Kreikan** lainsäädäntö ei sisällä poikkeuksia tähän sääntöön. **Luxemburgissa** yli 75-vuotiaiden ei ole pakko äänestää.

6.10.2 **Belgiassa** ja **Luxemburgissa** äänestämättä jättäminen perustellaan kirjeellä, johon tulee mahdollisesti liittää tositteita. **Kreikassa** tämä tehdään käymällä virkailijan haastateltavana. Mitään erityismenettelyjä ei ole vammaisia henkilöitä varten.

6.10.3 Tämä aiheuttaa usein lisästressiä vammaisille henkilöille: he eivät pysty äänestämään riittämättömien järjestelyjen vuoksi, mutta lisäksi heidän täytyy perustella äänestämättä jättämisensä. Vaarana on myös aina, ettei perustelua pidetä riittävänä, jolloin tilanteesta saatetaan määrätä seuraamus.

6.10.4 Vain **Kreikassa** viranomaiset soveltavat tätä sääntöä – vaikka se sisältyikin lainsäädäntökehykseen – erittäin joustavasti: äänestämättä jättäminen ei johda seuraamuksiin. **Belgiassa** ensimmäinen perusteeton äänestämättä jättäminen voi johtaa varoitukseen tai 40–80 euron sakkoon. Jos perusteettomat laiminlyönnit jatkuvat, sakkosumma on suurempi (80–200 euroa). Jos äänestäjä jättää äänestämättä neljä kertaa 15 vuoden aikana, hänet poistetaan äänioikeusrekisteristä kymmeneksi vuodeksi. **Luxemburgissa** ensimmäinen perusteeton vaaleihin osallistumatta jättäminen johtaa 100–250 euron sakkoon ja perättäiset kerrat (viiden

vuoden aikana) 500–1000 euron sakkoon. Lainsäädännössä luetellaan myös rikosoikeudellisia seuraamuksia, mutta käytännössä niitä tuskin koskaan sovelletaan.

6.10.5 Huomioita

- a) Jos äänestäminen vaaleissa on kansalaisille pakollista, viranomaisten tulisi etenkin eräissä maissa vahvasti panostaa sellaisiin ratkaisuihin, joiden ansiosta kaikki vammaiset henkilöt voivat osallistua vaaleihin.
- b) Tämä ei saa johtaa tilanteeseen, jossa vammaisen henkilön täytyy vakuuttaa viranomainen kykenemättömydestään osallistua äänestykseen siksi, että maa ei ole toimintarajoitteen huomioon ottaen tarjonnut tarkoituksenmukaisia edellytyksiä vaaleihin osallistumiselle.

6.11 Äänestysoikeus pysyvässä asuinmaassa, joka on eri kuin alkuperämaa

6.11.1 Kaikki EU:n kansalaiset, jotka asuvat muussa jäsenvaltiossa kuin alkuperämaassaan, saavat Euroopan parlamentin vaaleissa äänestää asuinvaltiossaan. Tämän oikeuden saamiseksi heidän täytyy kuitenkin kirjautua äänioikeusrekisteriin.

6.11.2 Valtaosassa jäsenvaltioita äänioikeusrekisteriin kirjautuminen tapahtuu automaattisesti asukas- tai verovelvollisrekisteriin kirjautumisen yhteydessä, tai potentiaalinen äänestäjä voi ilmaista halunsa äänestää Euroopan parlamentin vaaleissa samalla (tai sen jälkeen) kun hän kirjautuu asukkaaksi tai verovelvolliseksi. Seitsemässä maassa menettely on monimutkaisempi. Niistä neljässä EU:n kansalainen, joka haluaa äänestää, joutuu kirjautumaan erillisen menettelyn kautta täyttämällä rekisteröitymislomakkeen. Kolmessa maassa on jätettävä hakemus, jonka paikallisviranomaiset käsittelevät.

6.11.3 Äänioikeusrekisteriin kirjautumisen tekniset järjestelyt ovat ratkaisevia vammaisille henkilöille. Kahdessatoista jäsenvaltiossa ainoa mahdollisuus on hoitaa kaikki muodollisuudet henkilökohtaisesti asiaankuuluvassa virastossa. Muissa 15 jäsenvaltiossa on tarjolla muita, paremmin soveltuvia ratkaisuja. Neljässätoista maassa on mahdollista lähettää pyyntö paperimuodossa, ja kymmenessä maassa hakemuksen voi esittää sähköisesti eli lähettämällä sähköpostiviestin liitteineen tai täyttämällä verkkolomakkeen. Sähköposti-ilmoitukseen vaaditaan yleensä oikeaksi vahvistettu sähköinen allekirjoitus, mutta esimerkiksi **Liettuassa** riittää, kun lähettää skannatun hakemuslomakkeen tarvittavine liitteineen. Missään niistä maista, joissa on käytössä verkkolomakevaihtoehto, ei kuitenkaan ole tarjolla näkövammaisille henkilöille soveltuvaa lomaketta tai kuuroille henkilöille soveltuvaa mukautettua ratkaisua, kuten tiedon antamista viittomakielellä. Eräissä maissa on mahdollista soveltaa vammaisten henkilöiden erityistarpeisiin mukautettua yksilöllistä menettelyä. Esimerkiksi **Maltassa** hallintovirkailija voi jopa käydä henkilön kotona, jotta he voivat yhdessä täyttää kirjautumislomakkeen, ja **Liettuassa** toinen henkilö voi toimittaa tai lähettää lomakkeen.

6.11.4 Vain kahdessa maassa äänioikeusrekisteriin kirjatut EU:n jäsenvaltioiden kansalaiset joutuvat kirjautumaan uudelleen ennen seuraavia vaaleja, mikä vaikuttaa tarpeettomalta hallinnolliselta rasitukselta. Muissa maissa nämä henkilöt on aina valmiiksi merkitty äänioikeusrekisteriin.

6.11.5 Määräaika, johon mennessä hakemus äänioikeusrekisteriin pääsystä täytyy toimittaa, on hyvin merkittävä seikka. Useimmissa EU-maissa määräaika on hyvin varhain ennen vaaleja: esimerkiksi yli neljä viikkoa, eräissä maissa 60 päivää ja yhdessä maassa jopa 90 päivää ennen vaaleja. Potentialisten äänestäjien täytyy siten rekisteröityä äänestäjiksi ennen kuin tiedotusvälineissä julkaistaan tietoa vaaleihin osallistumisen periaatteista, joihin kuuluvat myös vammaisia henkilöitä varten tehtävät järjestelyt. Vammaiset henkilöt tarvitsevat tämän tiedon voidakseen ratkaista, pystyvätkö he osallistumaan vaaleihin itsenäisesti. Vain kahdessa maassa määräaika päättyy vasta alle viikko ennen vaaleja: **Liettuassa** on mahdollista kirjautua äänestäjäksi seitsemän päivää ennen vaaleja ja **Puolassa** viisi päivää ennen vaaleja (tai myöhemminkin poikkeustapauksissa).

6.11.6 Huomioita

- a) Muussa EU-maassa kuin alkuperämaassaan asuvien äänestäjien rekisteröinti tulisi tehdä vain kerran. Menettelyn toistaminen myöhemmissä vaaleissa ei ole aiheellista.
- b) Monille vammaisille henkilöille rekisteröityminen henkilökohtaisesti virastossa on mahdotonta tai erittäin kallista. Siksi olisi pyrittävä tarjoamaan yhä enemmän muita rekisteröitymisvaihtoja ja myös yksilöllisesti räätälöityjä menettelyjä erityisen perustelluissa tapauksissa.
- c) Monien jäsenvaltioiden kirjautumismenettelyissä ei oteta riittävästi huomioon sokeiden ja näkövammaisten tai kuurojen henkilöiden tarpeita. Tätä tilannetta tulee kiireellisesti parantaa.
- d) EU:n jäsenvaltioiden käyttämät määräajat äänestäjäksi kirjautumiselle vaihtelevat suuresti, 90 päivästä kolmeen päivään ennen vaaleja. Eroille on vaikea löytää perusteluja. Äänioikeusrekisteri olisi suljettava aikaisintaan kaksi viikkoa ennen vaaleja.

Euroopan talous- ja sosiaalikomitea

Rue Belliard/Belliardstraat 99
1040 Bruxelles/Brussel
BELGIQUE/BELGIË

Julkaisija: Vierailu- ja julkaisuyksikkö
EESC-2019-26-FI

www.eesc.europa.eu

© Euroopan unioni, 2019

Tekstin jäljentäminen on sallittua, kunhan lähde mainitaan.

Kuvien / piirrosten käyttöä tai kopiointia varten
on pyydetävä lupa suoraan tekijänoikeuden haltijalta / haltijoilta.

Print
QE-02-19-153-FI-C
ISBN 978-92-830-4449-9
doi:10.2864/573448

Online
QE-02-19-153-FI-N
ISBN 978-92-830-4455-0
doi:10.2864/414874

FI